

ارزیابی ظرفیت و توان پیمانکاری در نظام فنی - اجرایی

به نام خدا

فهرست مطالب

۱	چکیده
۲	مقدمه
۳	۱. سابقه موضوع
۶	۲. اهمیت موضوع
۷	۲-۱. بالا بودن استهلاک سرمایه ثابت
۸	۲-۲. انحراف منابع تولید
۸	۲-۲-۱. شاخص شکاف بین پس انداز و سرمایه گذاری
۸	۲-۲-۲. شاخص نسبت سرمایه گذاری بخش خصوصی به عمومی
۱۱	۲-۲-۳. شاخص های بهره وری
۱۳	۳. تصویری از تعداد و ترکیب شرکت های مشاوران و پیمانکاران
۱۳	۳-۱. مشاوران
۱۶	۳-۲. پیمانکاران
۲۱	۴. بررسی کفایت ظرفیت شرکت های تشخیص صلاحیت شده پیمانکاری
۲۵	۵. نحوه ارجاع کار و اجرای پروژه های عمرانی
۳۰	جمع بندی و برخی پیشنهادها
۳۲	منابع و مأخذ

ارزیابی ظرفیت و توان پیمانکاری در نظام فنی - اجرایی

چکیده

مشاوران و پیمانکاران به عنوان بخشی از نظام فنی - اجرایی، مسئولیت اجرای پروژه‌های عمرانی را به عهده دارند و می‌توانند از عوامل کلیدی افزایش کمی و کیفی اجرای طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی محسوب شده، به بهبود نظام تصمیم‌گیری و تخصیص اعتبار و مصرف بهینه منابع کمک کرده و زمینه ارتقای بهره‌وری سرمایه و در نهایت دستیابی به اقتصاد بهره‌ور محور را فراهم کنند.

در این گزارش روند تحولات شرکت‌های مشاوران و پیمانکاران از نظر تعداد و ترکیب و همچنین ظرفیت انجام کار عمدتاً در طول برنامه چهارم توسعه مورد بررسی و تحلیل قرار گرفت. بررسی تعداد و ترکیب شرکت‌های مشاوره و پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده نشان می‌دهد که تعداد این شرکت‌ها طی سال‌های اخیر افزایش یافته که تا حدودی گویای افزایش توان و ظرفیت اجرایی در کشور است. البته به دلیل در دسترس نبودن آمار و اطلاعات در خصوص نحوه و ترکیب کارسپاری به این شرکت‌ها، نمی‌توان قضاوتی برای استفاده مناسب و بهینه از توان و ظرفیت‌های موجود ارائه داد.

مقایسه ظرفیت ریالی ایجاد شده توسط پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده (عرضه انجام کار) با تقاضای موجود برای انجام پروژه‌های عمرانی توسط بخش دولتی (تقاضای انجام کار) نشان می‌دهد که ظرفیت ریالی ایجاد شده توسط پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده، جوابگوی اجرای مناسب پروژه‌های عمرانی نیست و زمینه رقابت‌پذیری لازم با هدف بالا رفتن کیفیت اجرای پروژه‌ها، پایین آمدن قیمت تمام شده اجرای پروژه، بهبود استانداردها و ورود به بازارهای بین‌المللی را ایجاد نخواهد کرد. قطعاً عدم تناسب ظرفیت‌سازی‌های استاندارد در رشته‌ها و رتبه‌های مختلف با نیازهای عمرانی کشور می‌تواند منجر به کاهش کیفیت انجام پروژه‌های عمرانی کشور و تأخیر در انجام پروژه‌ها شده و زمینه استهلاک بیشتر سرمایه‌ها (نسبت به استانداردهای موجود) را فراهم کند.

همچنین بررسی نحوه اجرای پروژه‌های عمرانی طی سال‌های اخیر (از سال ۱۳۸۵) نشان داد اجرای پروژه‌ها به روش پیمانی روند کاهشی و اجرای پروژه به روش امانی به لحاظ تعداد و هم به لحاظ اعتبار روند افزایشی داشته است که این برخلاف اهداف برنامه چهارم توسعه سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی و قانون برگزاری مناقصات است. همچنین بررسی نحوه ارجاع کار و واگذاری پروژه‌های پیمانی نیز نشان می‌دهد طی سال‌های اخیر، درصد ارجاع کار پروژه‌های پیمانی از طریق مناقصه روند افزایشی داشته است.

مقدمه

مشاوران و پیمانکاران بخشی از نظام فنی - اجرایی هستند که مسئولیت اجرایی پروژه‌های عمرانی را به عهده دارند. این شرکت‌ها می‌توانند از عوامل کلیدی افزایش کمی و کیفی اجرای طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی باشند و ضمن کمک به نظام تصمیم‌گیری و تخصیص اعتبار، مصرف بهینه منابع و ارتقای بهره‌وری سرمایه را موجب شوند. با توجه به گزارش‌های نظارتی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور از پروژه‌های عمرانی کشور^۱، پروژه‌های عمرانی درگیر مسائل و مشکلات مختلفی هستند که بخشی از آنها به صلاحیت و توانایی انجام کار توسط مشاوران و پیمانکاران برمی‌گردد. نکات زیر در گزارش نظارتی پروژه‌های عمرانی ملی سال ۱۳۸۶ مورد تأکید قرار گرفته است:

۱. تعداد پروژه‌ها با منابع موجود اعتباری متناسب نیست.
۲. در سال ۱۳۸۶، حدود ۶۵ درصد از پروژه‌ها از برنامه زمانی عقب مانده‌اند.
۳. در سال ۱۳۸۶، میانگین وزنی «مدت اجرای کل پروژه‌ها» حدود ۹/۹ سال بوده که نسبت به سال ۱۳۸۵ حدود یک سال افزایش داشته است. پیش‌بینی‌های اولیه مدت اجرای پروژه‌های جدید در سال ۱۳۸۶ حدود ۲/۶ سال است. این درحالی است که میانگین وزنی مدت اجرای پروژه‌های خاتمه‌یافته برابر ۱۰/۷ سال بوده است. به عبارت دیگر عدم تناسب امکانات موجود و حجم عملیات عمرانی در دست اجرا، حدود ۸ سال در برنامه‌ریزی زمانی پروژه‌ها وقفه ایجاد می‌کند و به تبع آن بهره‌برداری از سرمایه‌هایی که در قالب پروژه‌های ناتمام راکد می‌شود، کاهش می‌یابد.
۴. امتیاز کیفیت اجرای پروژه‌های عمرانی در سال ۱۳۸۶ حدود ۷۲/۱ بوده که نسبت به سال قبل حدود ۵ امتیاز کاهش یافته است.
۵. امتیاز شاخص «نیروهای متخصص مشاور ناظر» و «نیروهای متخصص پیمانکار» به عنوان دو شاخص مهم کیفیت اجرای پروژه در سال ۱۳۸۶ به ترتیب ۷۲/۱ و ۷۲/۳ بوده است. مجموعه نکات فوق تصویری از وضعیت طرح‌های عمرانی و عملکرد مشاوران و پیمانکاران را به دست می‌دهد که حاکی از وجود مسائل و مشکلات مختلف است. بنابراین از آنجایی که عملکرد مشاوران و پیمانکاران به‌طور مستقیم در پیشبرد کمی و کیفی طرح‌های عمرانی کشور تأثیرگذار است، لذا داشتن صلاحیت و توان اجرایی آنها دارای اهمیت اساسی است و ضمن تأثیرگذاری بر شاخص‌های کسب‌وکار زمینه ارتقای بهره‌وری سرمایه را به وجود خواهد آورد.

۱. آخرین گزارش نظارتی تا زمان تنظیم این گزارش مربوط به سال ۱۳۸۶ می‌باشد.

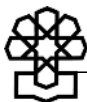
گزارش حاضر با هدف آگاهی از ظرفیت و توان مشاوران و پیمانکاران تعیین صلاحیت شده برای اجرای پروژه‌های عمرانی در یک دوره مشخص تهیه شده است. بدین منظور پس از مقدمه به سابقه موضوع و قوانین مربوطه پرداخته می‌شود. در قسمت دوم ضمن اشاره به جایگاه این موضوع در اسناد بالادستی، با کمک برخی از شاخص‌های عملکردی اهمیت موضوع تبیین می‌شود. قسمت سوم گزارش به ارائه تصویر موجود از تعداد و ترکیب شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده مشاور و پیمانکار اختصاص دارد. در قسمت چهارم ظرفیت ریالی انجام کار شرکت‌های پیمانکاری در مقابل تقاضای انجام کار مورد بررسی قرار می‌گیرد. در قسمت پنجم گزارش، تصویری از روند ارجاع و نحوه اجرای پروژه‌های عمرانی ارائه می‌شود و قسمت ششم به جمع‌بندی موضوع می‌پردازد.

۱. سابقه موضوع

پیشنهاد و اجرای طرح‌های عمرانی شامل فرآیندی از فعالیت‌های متنوع و زنجیره‌ای است. به‌طور معمول دستگاه‌های اجرایی ایده‌ها و نیازهای خود را به مشاوران عرضه کرده، مشاوران این ایده‌ها و نیازها را در قالب طرح و پروژه اجرایی طراحی و پیمانکاران نیز مسئولیت اجرای آنها را (که از طرف دستگاه‌های اجرایی به آنها سپرده شده است)، برعهده می‌گیرند، بنابراین بررسی صلاحیت شرکت‌های خدمات مشاوره و پیمانکاری، کنترل ظرفیت انجام کار، نظارت بر عملکرد و سپس ارزشیابی آنها خود شامل فرآیندی پیچیده و مهم است. این فرآیند از طریق مجموعه‌ای از ضوابط و مقررات و آیین‌نامه‌ها مورد عمل قرار می‌گیرد.

در طول برنامه‌های اول و دوم عمرانی قبل از انقلاب، برای اجرای پروژه‌های بزرگ، عموماً مؤسساتی توسط بانک‌ها و مؤسسات و نهادهای کشورهای خارجی، به دولت معرفی می‌شدند و مسئولیت مطالعه، طراحی و اجرای پروژه‌ها به آنها واگذار می‌شد. در طول برنامه دوم با تشکیل مؤسسات فنی و کوچک، مسئولیت پروژه‌های نه‌چندان پیچیده رأساً توسط اشخاص حقیقی و حقوقی ایرانی شروع شد و نظارت فنی پروژه‌ها نیز برعهده سازمان برنامه و بودجه وقت بود.

در طول برنامه عمرانی سوم با توجه به ایجاد مؤسسات مشاوره‌ای و پیمانکاری اولین دستورالعمل مربوط به رتبه‌بندی مشاوران در اسفندماه ۱۳۴۹ تصویب شد. درجه‌بندی پیمانکاران نیز در سازمان برنامه و بودجه متمرکز گردید. براساس دستورالعمل مذکور، از ۶۰۰ شرکت داخلی و خارجی مشغول به فعالیت، صلاحیت حدود ۴۰۰ شرکت مورد تأیید قرار گرفت که تا پایان برنامه عمرانی چهارم به حدود ۴۸۵ شرکت افزایش یافت و به درجات یک تا سه برای میزان کار قابل ارجاع تقسیم شدند.

با تصویب قانون برنامه و بودجه در سال ۱۳۵۱ (مصوب ۱۳۵۱/۱۲/۱۵)، نحوه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به مشاوران و پیمانکاران در ماده (۲۲) این قانون، تعیین شد و آیین‌نامه آن در تیرماه ۱۳۵۲ مورد تصویب هیئت وزیران قرار گرفت. این شرکت‌ها در سیزده رشته تخصصی طبقه‌بندی گردیدند و دستگاه‌های اجرایی مجاز شدند به‌طور رسمی با آنها قرارداد منعقد کنند. در پی تصویب قانون مزبور و ضرورت انجام معاملات برحسب قانون محاسبات عمومی، پیمانکاران نیز ملزم به رعایت حدنصاب معاملات شدند و برحسب آیین‌نامه مصوب شرکت‌های پیمانکاری به ۲۴ رتبه تقسیم گردیدند که براساس این تا سال ۱۳۵۷ تعداد ۶۵۰ شرکت تعیین صلاحیت و رتبه‌بندی شدند.

آیین‌نامه تشخیص صلاحیت و ارجاع کار به مهندسان مشاور و کارشناسان در خردادماه ۱۳۵۹ به‌منظور رفع برخی از مشکلات و اعمال کنترل و ساماندهی مورد بازبینی و اصلاح قرار گرفت و در نهایت به تصویب شورای انقلاب رسید (مرکز تحقیقات اقتصاد ایران و سازمان برنامه و بودجه، ۱۳۷۸).

در سال ۱۳۶۸، آیین‌نامه دیگری برای تشخیص صلاحیت و ارجاع کار برای مشاوران و پیمانکاران مورد تصویب قرار گرفت که برای مشاوران تا اواسط سال ۱۳۸۳ و برای پیمانکاران تا سال ۱۳۸۱ مورد استفاده قرار گرفت.

در حال حاضر در حوزه مشاوران چگونگی تشخیص صلاحیت براساس آیین‌نامه‌ای می‌باشد که مطابق مصوبه شماره ۲۰۶۳۷/ت/۲۸۴۳۷ هـ در تاریخ ۲۳ تیرماه ۱۳۸۳ به تصویب هیئت وزیران رسیده است. در این آیین‌نامه نحوه انتخاب و ارجاع کار به مشاوران مشخص شده است. مقررات آیین‌نامه برای تشخیص صلاحیت مشاورانی به‌کار می‌رود که برای انجام پروژه‌هایی با ویژگی‌های زیر گواهی‌نامه دریافت می‌کنند:

الف) بیش از ۵۰ درصد اعتبار آن توسط دولت تأمین شده باشد و یا برای انجام آنها موافقتنامه با سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (وقت) مبادله شود.

ب) طرح‌های صدور خدمات فنی و مهندسی به خارج کشور که نیاز به تضمین با تسهیلات دولتی داشته باشد.

مشاوران در قالب آیین‌نامه مذکور در پایه‌های سه، دو و یک در هر تخصص و همچنین پایه‌هایی در گروه‌های تخصصی، تعیین صلاحیت می‌شوند. پایه عددی است که توان مشاور را در هر تخصص تعیین می‌کند و براساس آن مبلغ حداکثر برآورد کار و یا حق‌الزحمه متناسب و تعداد کار مجاز مشاور مشخص می‌شود.

در حوزه پیمانکاران نیز تعیین صلاحیت براساس آیین‌نامه‌ای که مطابق با مصوبه شماره ۴۸۰۱۳/ت/۲۳۲۵۱ هـ در مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۱۱ به تصویب هیئت وزیران رسیده است. این آیین‌نامه مربوط به طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکارانی می‌باشد که تمام یا بخشی از منابع مالی پروژه‌های ارجاعی به آنها از بودجه عمومی دولت تأمین می‌شود و همچنین طرح‌هایی که تأمین مالی و یا اجرای آنها در داخل و یا خارج از کشور نیاز به تضمین یا تسهیلات دولتی داشته باشد. علاوه بر اینها مقررات آیین‌نامه تشخیص صلاحیت پیمانکاران مربوط به اشخاص زیر هستند:

۱. اشخاص حقیقی یا حقوقی ایرانی که قصد کار در ایران دارند.
۲. اشخاص حقوقی خارجی که قصد کار در ایران دارند.
۳. اشخاص حقیقی و حقوقی ایرانی که برای کار در کشورهای خارجی نیاز به تضمین یا تسهیلات دولتی دارند.

طبق آیین‌نامه مزبور^۱ پیمانکاران برحسب نوع فعالیت (رشته) به شرح زیر طبقه‌بندی می‌شوند:

۱. رشته ساختمان،
۲. آب،
۳. حمل و نقل،
۴. صنعت،
۵. برق،
۶. تأسیسات و تجهیزات،
۷. کاوش‌های زمینی،
۸. ارتباطات،
۹. کشاورزی،
۱۰. خدمات.

مطابق این آیین‌نامه پیمانکاران با توجه به معیارهای صلاحیت در پنج پایه^۲ رتبه‌بندی می‌شوند. معیارهای تشخیص صلاحیت پیمانکاران عبارتند از: ارزشیابی، تخصص، تجربه و توان مالی.

پیمانکاران برحسب توان (پایه) به شرح زیر طبقه‌بندی می‌شوند:

الف) نوع اول: به پیمانکاران حقیقی و حقوقی بخش خصوصی ایرانی که ۱۰۰ درصد سهم‌الشرکه یا سهام آنها متعلق به اشخاص حقیقی ایرانی است.

۱. مصوبه شماره ۴۸۰۱۳/ت/۲۳۲۵۱ هـ در مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۱۱ هیئت وزیران.

۲. پایه (RANK) عددی است که توان فنی، تخصصی، سوابق کاری، ظرفیت تجهیزات و ماشین‌آلات پیمانکار را نشان می‌دهد. عدد پایه به ترتیب از توان فنی کمتر به بیشتر افزایش می‌یابد.

ب) نوع دوم: پیمانکارانی که ۱۰۰ درصد مالکیت سهم‌الشرکه یا سهم آنها متعلق به دولت، شهرداری‌ها، مؤسسات یا نهادها می‌باشد.

ج) نوع سوم: گروه‌های مشارکت و سایر پیمانکارانی که حائز شرایط نوع اول و دوم نباشد، نوع سوم می‌باشد.

به‌طور کلی براساس قوانین و مقررات، آیین‌نامه‌ها و ضوابط قانونی، امور (انتخاب و ساماندهی، ارزیابی و نظارت) مربوط به شرکت‌های مشاوران و پیمانکاران داخلی و خارجی مجری طرح‌های عمرانی کشور، به سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور (سابق) محول گردیده است. مطابق آیین‌نامه پیمانکاران نوع اول در پایه‌های سه، چهار و پنج در سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی استان‌ها (وقت) و سایر پیمانکاران توسط دفتر امور مشاوران و پیمانکاران سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی (وقت) تعیین صلاحیت می‌شوند. اعتبار گواهینامه‌های پیمانکاری چهار سال می‌باشد و برای تمدید باید ارزشیابی‌های لازم انجام گیرد.

۲. اهمیت موضوع

اهمیت شرکت‌های مشاوره و پیمانکاری تعیین صلاحیت شده به‌عنوان پیشنهاددهنده و اجراکنندگان طرح‌های عمرانی، از منظر تأثیرگذاری آنها بر کیفیت و کمیّت اجرای پروژه‌ها و مراقبت از منابع محدود اقتصاد قابل بررسی است.

در اقتصاد ایران وجود درآمدهای ناشی از فروش نفت خام، نقش برجسته دولت (شامل دولت و شرکت‌های دولتی) در اقتصاد،^۱ وجود هزینه‌های بالای مبادله، اعتقاد ناکافی به اقتصاد رقابتی و سازوکارهای قیمتی در تخصیص منابع و مصارف و پررنگ بودن مسائل سیاسی و منطقه‌ای در تصمیم‌گیری‌های اقتصادی، الگویی از پیشنهاد، انجام و مصرف منابع برای انجام کار به‌وجود آورده است که به‌دلیل آثار آن بر آینده اقتصاد ملی مطالعه و بررسی و احیاناً پیشنهاد اصلاح آن ضروری است. این شرایط و مسائل ناشی از آن به‌خوبی در تصویر عملکرد برخی از شاخص‌های اقتصادی نظیر استهلاک سرمایه، شاخص‌های استفاده از منابع تولید به‌ویژه شاخص‌های بهره‌وری قابل مشاهده می‌باشد.

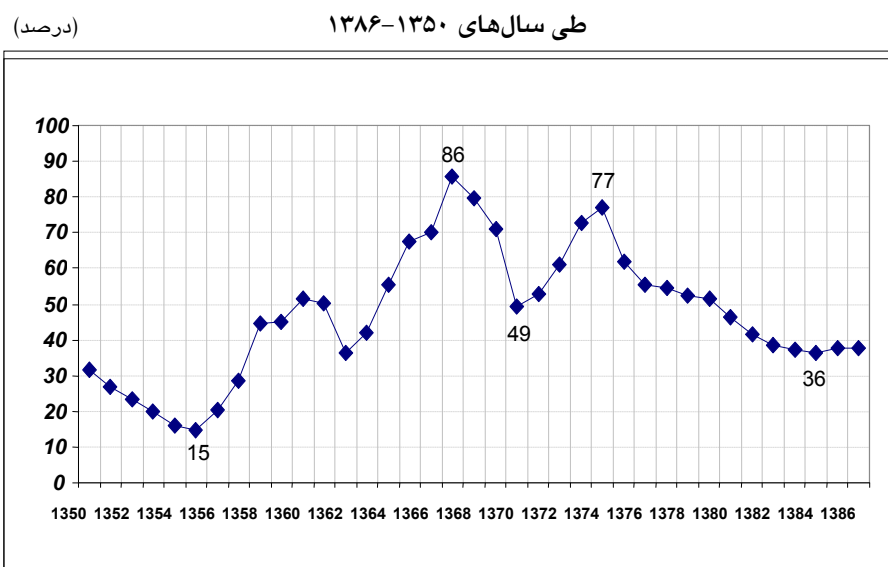
۱. در اقتصاد ایران به جهت جایگاه دولت، حجم عظیمی از پروژه‌های عمرانی توسط بخش دولتی تأمین مالی می‌شود و نقش دولت در سرمایه‌گذاری بالاست. مطابق آمار حساب‌های ملی ایران منتشر شده از سوی بانک مرکزی، طی سال‌های اخیر ۴۰ درصد از کل سرمایه‌گذاری‌ها، سرمایه‌گذاری توسط دولت بوده است و سهم بودجه کل دولت (شامل بودجه عمومی دولت و بودجه شرکت‌ها و بانک‌ها و مؤسسات) در تولید ناخالص داخلی کشور از ۵۷/۱ درصد در سال ۱۳۷۵ به ۸۵/۶ درصد در سال ۱۳۸۵ افزایش یافته است. مطابق آخرین برآوردها شاخص مذکور در سال ۱۳۸۶ و ۱۳۸۷ به‌ترتیب ۷۷/۷ و ۷۱/۵ درصد بوده است.

۲-۱. بالا بودن استهلاك سرمايه ثابت

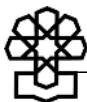
رقم استهلاك سرمايه‌های ثابت در اقتصاد کشور بالاست. براساس آخرين آمار منتشر شده ازسوی بانک مرکزی، در سال ۱۳۸۶ سهم استهلاك سرمايه‌های ثابت در تشكيل سرمايه ثابت حدود ۳۷ درصد بوده که رقمی بسیار بالا می‌باشد. بالا بودن سهم استهلاك سرمايه به مفهوم کهنگی و فرسودگی ساختمان‌ها و ماشین‌آلات موجود بخش‌های مختلف اقتصادی بوده و به نوعی هدررفت منابع سرمايه‌ای کشور را نشان می‌دهد. تحولات شاخص مذکور طی سال‌های ۱۳۵۰-۱۳۸۶ در نمودار ۱ قابل مشاهده می‌باشد. در سال‌های قبل از انقلاب این شاخص پایین بوده و در سال ۱۳۵۵ کمترین میزان خود (۱۵ درصد) را داشته است. این شاخص در سال ۱۳۶۸ به بیشترین مقدار و حدود ۸۶ درصد رسید.^۱ این نسبت پس از سال ۱۳۷۴ روند کاهشی یافت و به ۳۶ درصد در سال ۱۳۸۴ رسید. مطابق نمودار ۱، از سال ۱۳۸۴ روند کاهش این شاخص متوقف شده است. به نحوی که میزان این شاخص در سال ۱۳۸۵ به حدود ۳۷/۷ درصد و در سال ۱۳۸۶ به ۳۷/۵ درصد رسیده است. کیفیت بالای انجام کار توسط پیمانکاران تعیین صلاحیت شده قطعاً بر نرخ و میزان استهلاك سرمايه‌های ثابت کشور مؤثر بوده و می‌تواند استهلاك سرمايه‌ها را کاهش دهد.

نمودار ۱. روند شاخص سهم استهلاك سرمايه ثابت ناخالص از تشكيل سرمايه ثابت ناخالص

مأخذ: بانک مرکزی جمهوری اسلامی ایران.

۱. با افزایش درآمدهای نفتی قبل از انقلاب اسلامی به دلیل ورود تکنولوژی‌های جدید، روند استهلاك کاهنده بوده و پس از انقلاب اسلامی به دلیل جنگ و مشکلات ساختاری به تدریج افزایش یافته و پس از جنگ علیرغم افزایش موقتی روند کاهشی داشته است.

۲-۲. انحراف منابع تولید

انحراف منابع تولید از طریق شاخص‌های مختلف از جمله شاخص شکاف بین پس‌انداز و سرمایه‌گذاری، شاخص نسبت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به عمومی و شاخص‌های بهره‌وری قابل تبیین هستند.

۲-۲-۱. شاخص شکاف بین پس‌انداز و سرمایه‌گذاری

شاخص شکاف بین پس‌انداز و سرمایه‌گذاری تا حدودی نشان‌دهنده میزان انحراف منابع به سمت فعالیت‌های غیرمولد است. همان‌طور که در جدول ۱ مشاهده می‌شود، در برنامه سوم توسعه از یک سو نسبت پس‌انداز به تولید از $36/4$ درصد در سال 1378 به $37/3$ درصد در 1383 افزایش یافته و از سوی دیگر، نسبت سرمایه‌گذاری به تولید از $28/6$ درصد در 1378 به $28/1$ درصد در 1383 کاهش یافته است که در نتیجه آن، شکاف بین پس‌انداز و سرمایه‌گذاری از $7/8$ واحد درصد در سال 1387 به $9/1$ واحد در سال 1383 و در سال 1386 به $18/7$ واحد درصد افزایش یافته است. بنابراین به نظر می‌رسد میزان انحراف منابع به سمت فعالیت‌های غیرمولد در اقتصاد که در برنامه سوم توسعه تا حدودی بهبود یافته بود، در سه سال اول از اجرای برنامه چهارم افزایش یافته است.

جدول ۱. شاخص منتخب انحراف منابع طی سال‌های $1378-1386$ (درصد)

سال	نسبت پس‌انداز به تولید	نسبت سرمایه‌گذاری به تولید	شکاف پس‌انداز و سرمایه‌گذاری
۱۳۷۸	۳۶/۴	۲۸/۶	۷/۸
۱۳۷۹	۳۸/۶	۲۶/۶	۱۱/۹
۱۳۸۰	۳۵/۲	۲۸/۳	۶/۹
۱۳۸۱	۳۷/۷	۲۹/۱	۸/۶
۱۳۸۲	۳۷/۶	۲۹/۲	۸/۳
۱۳۸۳	۳۷/۳	۲۸/۱	۹/۱
۱۳۸۴	۳۸/۸	۲۵/۶	۱۳/۲
۱۳۸۵	۳۸/۳	۲۴/۱	۱۴/۲
۱۳۸۶	۴۲/۴	۲۳/۷	۱۸/۷

مأخذ: محاسبات با توجه به آمارهای بانک مرکزی.

۲-۲-۲. شاخص نسبت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به عمومی

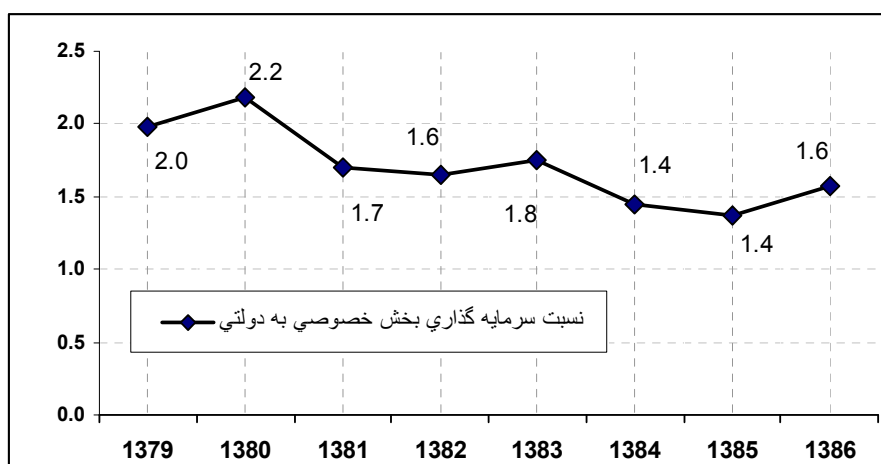
با محاسبه شاخص نسبت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به سرمایه‌گذاری بخش عمومی برای اقتصاد ایران (نمودار ۲) می‌توان گفت که میزان این شاخص در ایران بین $1/4$ و $2/2$ برابر در نوسان بوده و در دو سال اول از اجرای برنامه چهارم توسعه روند کاهشی داشته است. مطابق

محاسبات انجام شده در مطالعه سالایی مارتین^۱ (۲۰۰۳) در کشورهای نفتی عربی شاخص مذکور نزدیک به ۲ می‌باشد^۲ در حالی که در کشورهای غیرنفتی عربی اندکی بیش از این مقدار بوده و نسبت مذکور برای اقتصادهای عضو OECD نزدیک به ۶ و اقتصادهای جنوب شرق آسیا نزدیک به ۵ بوده است.

نمودار ۲. روند شاخص نسبت سرمایه‌گذاری بخش خصوصی به دولتی

طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۶

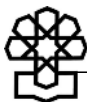
مأخذ: محاسبات براساس اطلاعات بانک مرکزی.

بنابراین، به نظر می‌رسد میزان انحراف منابع به سمت فعالیت‌های غیرمولد در کشور بالاست. در به وجود آوردن این شرایط مسائلی از قبیل مشکلات موجود در اتخاذ تصمیمات سرمایه‌گذاری بخش عمومی، تأخیر در اتمام پروژه و کیفیت نامناسب انجام کار از عوامل اصلی قلمداد می‌شوند که بخشی از آنها به عملکرد پیمانکاران و مشاوران برمی‌گردد.

در گزارش سال ۱۳۸۶ معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور، کمبود تخصیص اعتبار (۳۰/۲ درصد)، کمبود اعتبار مصوب (۲۲/۵ درصد)، ضعف بعضی از دستگاه‌های اداری (۱۱/۸ درصد) و ناتوانی برخی از پیمانکاران در اجرای پروژه‌ها (۵/۵ درصد) از جمله علل تأخیر

1. Sala-i-Martin and V. Artadi, Elsa, Economic Growth and Investment in the Arab World-NBER, 2003.

۲. در بررسی رشد اقتصادی کشورهای عربی به معمای رشد در حال افول (Missing Growth Puzzle) اشاره نموده‌اند. آنها تأکید کرده‌اند که نوسان نرخ‌های رشد برای کشورهای تولیدکننده نفت و غیرتولیدکننده نفت کشورهای عربی حداقل در کوتاه‌مدت به درآمدهای نفتی وابسته می‌باشد. آنها با بررسی روند بلندمدت مشاهده کردند که نرخ رشد اقتصادی این کشورها در بلندمدت روند کاهشی داشته و به این نتیجه رسیدند که درآمدهای نفتی در کشورهای عربی باعث شده است که بخش عظیمی از سرمایه‌گذاری‌های صورت گرفته، سرمایه‌گذاری غیرمولد بخش عمومی باشد. سرمایه‌گذاری بخش خصوصی نیز با یک محیط نامناسب از جنبه اداری، دخالت‌های بی‌رویه دولت و کیفیت نامناسب نیروی کار مواجه بوده و این مسائل موجب شده است که روند رشد پایدار در کشورهای نفت‌خیز به وجود نیاید.

پروژه‌ها گزارش شده است. شایان ذکر است علت «ناقوانی برخی از پیمانکاران» در سال ۱۳۸۵ حدود ۴/۷ درصد و در سال ۱۳۸۴ حدود ۶/۸ درصد بوده است. ضمن اینکه براساس همین گزارش شاخص مذکور در برنامه سوم به طور متوسط ۵/۷ درصد بوده است. بنابراین همواره یکی از علل عدم رعایت برنامه زمانبندی پروژه‌ها و علل تأخیر در اجرای پروژه‌ها پیمانکاران بوده‌اند. جدول ۲ وضعیت پیشرفت فیزیکی پروژه‌های عمرانی ملی بازدید شده سال ۱۳۸۶ برحسب سال شروع آنها را نشان داده است. مجموعه پروژه‌هایی که قبل از برنامه سوم توسعه شروع شده ۸۵۸ پروژه بوده که ۲۴/۴ درصد کل پروژه‌ها را تشکیل داده است. وزن اعتبار کل این پروژه‌ها نسبت به تمامی پروژه‌ها ۳۵/۸ درصد بوده و میانگین وزنی پیشرفت فیزیکی آنها حدود ۶۰/۷ درصد است. میانگین مدت اجرای آنها ۱۶ سال است. این شاخص‌ها مبین عملکرد نامطلوب سرمایه‌گذاری دولتی در ایران می‌باشد.

جدول ۲. تصویر کلی وضعیت پروژه‌های سرمایه‌گذاری تا سال ۱۳۸۶

زمان شروع	تعداد (پروژه)	درصد از کل	وزن اعتبار نسبت به تمامی پروژه‌ها (درصد)	میانگین پیشرفت فیزیکی (درصد)	میانگین مدت اجرا (سال)
قبل از برنامه سوم	۸۵۸	۲۴/۴	۳۵/۸	۶۰/۷	۱۶
طی برنامه سوم	۱۱۵۶	۳۲/۹	۳۹/۱	۴۷/۴	۶/۳
سال ۱۳۸۴	۵۶۳	۱۶	۱۰/۷	۳۸	۳
سال ۱۳۸۵	۳۴۳	۹/۸	۸/۵	۱۸/۱	۲
سال ۱۳۸۶	۵۹۳	۱۶/۹	۵/۹	۲۱/۵	۱
کل	۳۵۱۳	۱۰۰	۱۰۰	۴۷/۱	۸/۷

مأخذ: جلد اول گزارش نظارتی پروژه‌های عمرانی سال ۱۳۸۶.

همچنین گزارش معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور درخصوص پروژه‌های عمرانی ملی در سال ۱۳۸۶، امتیاز کیفیت اجرای پروژه‌ها را حدود ۷۲/۱ درصد اعلام کرده است. گفتنی است در این گزارش برای ارزیابی اجرای پروژه‌ها ۱۱ شاخص مختلف مورد بررسی قرار گرفته شده است که در بین آنها امتیاز شاخص کیفیت اجرا برای شاخص «نیروهای متخصص مشاور ناظر» ۷۲/۱ درصد، امتیاز شاخص «نیروهای متخصص پیمانکار» ۷۲/۳ درصد و امتیاز شاخص «میزان رعایت استانداردها، دستورالعمل‌ها و مشخصات فنی» ۷۶ درصد بوده‌اند. به عبارت دیگر در پایین بودن کیفیت اجرایی پروژه‌های عمرانی، پایین بودن کیفیت نظارت مشاوران ناظر، ضعف تخصص پیمانکاران و عدم رعایت استاندارد و مقررات فنی دخیل بوده‌اند.

۳-۲-۲. شاخص‌های بهره‌وری

این موضوع جنبه مصرف کالاها و خدمات واسطه‌ای و سرمایه‌ای در فرآیند تولید را در نظر دارد. تغییرات و روند شاخص‌های بهره‌وری اعم از بهره‌وری نیروی کار، سرمایه و بهره‌وری کل عوامل تولید حاکی از آن است که اقتصاد کشور عمدتاً بر پایه استفاده بیشتر از منابع شکل گرفته که از آن به عنوان اقتصاد نهاده‌محور یاد می‌شود. بررسی شاخص بهره‌وری نیروی کار طی سال‌های گذشته نشان داده که این شاخص با نوسان‌های جزئی از روند کند صعودی برخوردار بوده است که انتظار از آن به دلیل رشد کمی آموزش عالی و دسترسی به علم و فناوری، بالاتر می‌باشد. همچنین بررسی‌ها نشان داده در اقتصاد کشور بهره‌وری سرمایه برای اغلب سال‌ها منفی بوده است. در مجموع، نبود تحولات اساسی در شیوه‌های مدیریت و استفاده کارآمد از سرمایه انسانی باعث شده که بهره‌وری سرمایه نتواند افزایش داشته باشد. بهره‌وری کل عوامل تولید به عنوان برآیند دو شاخص اخیر طی سال‌های اخیر با رشد ناچیز همراه بوده است (امینی، ۱۳۸۸). این در حالی است که برخی از جوامع توانسته‌اند بیش از ۵۰ درصد از رشد اقتصادی خود را از محل افزایش بهره‌وری کل عوامل تولید به دست آورند. این رقم برای اقتصاد ایران با وجود تأکید به‌ویژه در سند چشم‌انداز و قانون برنامه چهارم توسعه و اتخاذ برخی از تمهیدات و الزامات، کمتر از ۲۰ درصد می‌باشد.

بنابراین انتظار می‌رود با عملکرد مناسب در فرآیند انتخاب شرکت‌های مشاوران و پیمانکاران، ارجاع کار و انجام کار توسط آنها، شاخص‌های کلان اقتصاد در زمینه‌های استهلاک سرمایه‌ها، تخصیص منابع اقتصاد، رقابت‌پذیری و تأمین رشد اقتصادی از محل بهره‌وری کل عوامل تولید بهبود یابد.

به دلیل آثار مختلف ارجاع و انجام کار توسط مشاوران و پیمانکاران به‌ویژه از نظر تأثیرگذاری بر بهره‌وری سرمایه و فضای کسب‌وکار، این مهم در اسناد بالادستی، راهبردها و سیاست‌ها و اقدامات اجرایی همواره مورد توجه قرار گرفته است.

در سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق سال ۱۴۰۴ هجری شمسی ویژگی‌هایی نظیر اتکای تولید ملی بر سهم برتر منابع انسانی و سرمایه اجتماعی، برخوردار از فرصت‌های برابر، مسئولیت‌پذیر، برخوردار از وجدان کاری، انضباط و دارای تعامل سازنده و مؤثر با جهان که در حوزه‌های مختلف آورده شده است، می‌تواند دربرگیرنده خصوصیات مورد نظر سند چشم‌انداز برای پیشنهاددهندگان و مجریان طرح‌های عمرانی باشد تا بتوان با اجرای این طرح‌ها به آرمان سند چشم‌انداز مبنی بر دستیابی به جایگاه اول اقتصادی، علمی و فناوری در سطح منطقه دست یافت.

در سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه که برآمده از سند چشم‌انداز است و در بندهای مختلف نظیر بند «۳۶» درخصوص تلاش برای دستیابی به اقتصاد متنوع و متکی بر منابع دانش و آگاهی، سرمایه انسانی و فناوری نوین، بند «۳۷» (ایجاد سازوکارهای مناسب برای رشد بهره‌وری عوامل تولید و پشتیبانی از کارآفرینی) بند «۴۴» (هم‌افزایی و گسترش فعالیت‌های اقتصادی در زمینه‌هایی که دارای مزیت نسبی هستند از جمله خدمات مهندسی و ...)، بند «۴۶» (ایجاد اعتماد و حمایت از سرمایه‌گذاران با حفظ مسئولیت‌پذیری آنان)، بند «۴۷» (توانمندسازی بخش‌های خصوصی و تعاونی و کاهش تصدی‌های دولت)، بند «۴۹» (توجه و عنایت جدی بر مشارکت عامه مردم در فعالیت‌های اقتصادی کشور و ..) و بند «۵۰» (اهتمام به نظم و انضباط مالی و بودجه‌ای و ...) و بند «۵۲» (تلاش برای قطع هزینه‌های جاری به نفت و ...) همگی بر انجام کار و کیفیت آن اشاره دارند، که در حقیقت بر اهمیت کار مشاوران و پیمانکاران تأکید دارند.

قانون برنامه چهارم توسعه به‌طور مشخص در ماده (۳۱)^۱ و آیین‌نامه اجرایی آن (مصوبه شماره ۴۲۳۳۹ ت ۳۳۴۹۷ هـ مورخ ۱۳۸۵/۴/۲۰)، ماده (۳۲) قانون برنامه چهارم توسعه درخصوص راهکار و ابزار مناسب برای تصمیم‌گیری درخصوص تصویب طرح‌ها و پروژه‌های جدید، ماده (۷۹) قانون برنامه چهارم توسعه مبنی بر اصلاح سهم طرح‌های عمرانی استانی در کل اعتبارات عمرانی در جهت تمرکززدایی، ماده (۱۴۵) قانون برنامه چهارم توسعه درخصوص جلوگیری از شروع هر نوع طرح و پروژه تملک دارایی‌های سرمایه‌ای به‌استثنای موارد خاص ازجمله موارد مورد تأکید

۱. متن ماده (۳۱) قانون برنامه چهارم توسعه:

دولت موظف است، به‌منظور افزایش کارآمدی و اثربخشی طرح‌ها و پروژه‌های سرمایه‌گذاری با رویکرد نتیجه‌گرا و دستیابی به سیستم کنترل کیفی، متناسب با شرایط اقتصادی و اجتماعی و اقلیمی کشور، تا پایان سال اول برنامه چهارم، نسبت به تدوین نظام فنی و اجرایی کشور و اجرای آن در تمامی دستگاه‌های موضوع ماده (۱۶۰) این قانون، به‌شرح ذیل اقدام نماید:

الف) نظام کنترل هزینه، کیفیت و زمان را در تمامی مراحل طراحی، اجرا و بهره‌برداری پروژه‌ها و طرح‌ها و بهره‌مندی از روش‌های نوین، نظیر طرح و ساخت کلید در دست و مدیریت طرح با ارائه برنامه مشخص، ایجاد و در حداقل چهل درصد (۴۰٪) از طرح‌ها مستقر کند.

ب) با هدف افزایش ایمنی بناها و استحکام ساخت‌وسازها، نسبت به ترویج فرهنگ بهسازی و تدوین ضوابط، مقررات و بخشنامه‌های مورد نیاز با رویکرد تشویقی و بازدارنده و به‌کارگیری مصالح و روش‌های ساخت نوین اقدام نماید.

ج) سازوکارهای لازم، به‌منظور استقرار نظام مدیریت کیفیت و مهندسی ارزش، در پروژه‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای، از سال اول برنامه چهارم، فراهم نماید.

د) سازوکار ارزیابی پروژه‌های پیشنهادی پس از حصول اطمینان از تأمین اعتبار، با رویکرد توجیه فنی، اقتصادی و زیست‌محیطی را به‌منظور جلوگیری از اجرای پروژه‌های فاقد توجیه از ابتدای برنامه چهارم ایجاد نماید.

هـ) حذف تقاضای مفاصاحساب حقوق دولتی در خاتمه کار از پیمانکاران و مشاوران.

و) تدوین «استاندارد ملی حسابداری طرح‌های تملک دارایی‌های سرمایه‌ای» برای تعیین دقیق عملکرد حساب‌های سرمایه‌گذاری بخش عمومی و تعیین قیمت تمام شده طرح‌ها براساس شاخص‌های بهره‌وری در هر بخش و اعمال مدیریت ارزش در آنها.

ز) آیین‌نامه اجرایی این ماده با پیشنهاد سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور به تصویب هیئت وزیران خواهد رسید.

قانون برنامه چهارم می‌باشد که به نوعی به تکلیف مشاوران و پیمانکاران و کیفیت پیشنهاد و اجرای کار توسط آنها اشاره دارد.

به طور کلی آنچه که از بررسی برخی از شاخص‌های عملکردی، قوانین و مقررات و همچنین جهت‌گیری‌های برنامه‌ای مشخص شد، شکل‌گیری الگوی انجام کار توسط مشاوران و پیمانکاران یک فرآیند بلندمدت است و ریشه در رفتارهای خرد دارد البته شرایط اقتصادی، فرهنگی، اجتماعی و سیاسی نیز بر آن اثرگذار است، لذا باید در تغییر رویکرد با هدف تأثیرگذاری مثبت بر روند شاخص‌های فوق به مبانی شکل‌گیری آن توجه کرد و احیاناً اصلاحات مورد نظر با توجه به این مبانی صورت گیرد. براساس این نحوه تشخیص شرکت‌های مشاوره و پیمانکار، نحوه ارجاع کار و توانایی انجام کار توسط آنها از موارد پایه‌ای و مؤثر بر الگوی انجام کار در پروژه‌های عمرانی است.

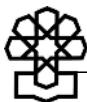
۳. تصویری از تعداد و ترکیب شرکت‌های مشاوران و پیمانکاران

در این قسمت سعی شده با ارائه آمار و شاخص‌هایی از وضعیت موجود شرکت‌های مشاوره و پیمانکار، مبنایی برای ارزیابی توان و ظرفیت این شرکت‌ها برای انجام طرح‌ها و پروژه‌های عمرانی کشور (ظرفیت‌های اجرایی) پیدا کرد.

۳-۱. مشاوران

همان‌طور که در قسمت قبلی تصریح شد، تشخیص صلاحیت مشاوران مطابق ضوابط آیین‌نامه مصوب سال ۱۳۸۳ است. مطابق مفاد این آیین‌نامه، مشاوران در ۱۴ گروه خدمات مشاوره تشخیص صلاحیت می‌شوند. هریک از این گروه‌ها شامل تعدادی از تخصص‌های خدمات مشاوره می‌باشد. رتبه‌بندی مشاوران در هریک از این تخصص‌ها در سه پایه انجام می‌شود.

براساس اطلاعات جدول ۳ طی سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۸ تعداد شرکت‌های صلاحیت‌دار ارائه‌کننده خدمات مشاوره در سطح کشور از رشد برخوردار بوده است. تعداد شرکت‌های مشاور تشخیص صلاحیت شده در گروه‌ها و تخصص‌های گوناگون از ۱۳۱۰ شرکت در سال ۱۳۸۴ با افزایش قابل توجه به ۵۰۳۳ شرکت در پایان سال ۱۳۸۶ رسیده است. طی این مدت در گروه شهرسازی و معماری تعداد شرکت‌ها با متوسط رشد سالانه ۴۸/۵ درصد، از ۳۰۹ شرکت در سال ۱۳۸۴ به ۱۵۰۱ شرکت در سال ۱۳۸۸ افزایش یافته است. رشد شرکت‌ها در بخش معدن از متوسط

۵۹ درصدی و در بخش صنعت از متوسط رشد حدود ۵۶/۲ درصدی برخوردار بوده است. قابل ذکر است در گروه خدمات و بخش کشاورزی متوسط رشد تعداد شرکت‌های مشاوره کم بوده است. نمودار ۳ تحولات شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده را در سال ۱۳۸۸ نسبت به سال ۱۳۸۴ نشان می‌دهد. مطابق نمودار مذکور در گروه شهرسازی و معماری، مهندسی آب، راه و ترابری، کشاورزی و نفت و گاز تعداد شرکت‌ها تشخیص صلاحیت شده مشاوره‌ای افزایش قابل توجهی داشته‌اند.

جدول ۳. تعداد مشاوران تشخیص صلاحیت شده کل کشور - به تفکیک رشته

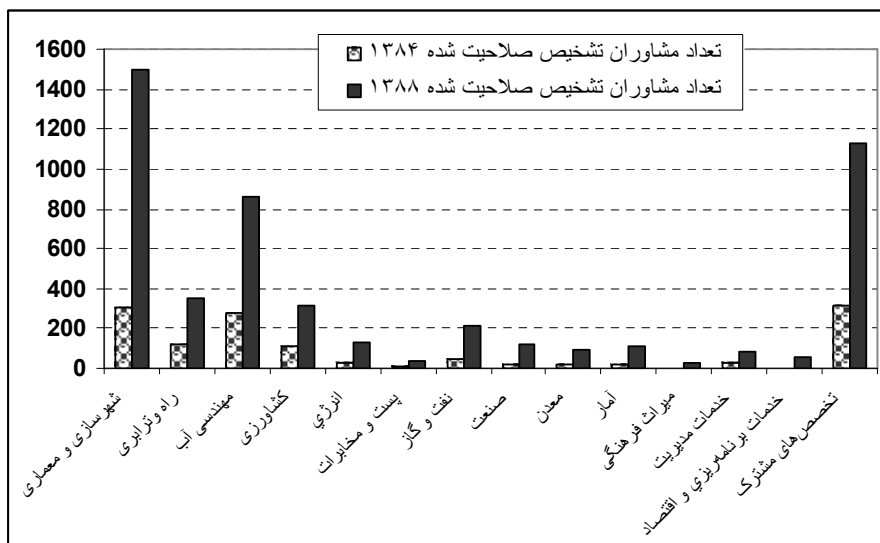
در پایان سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۸

گروه خدمات مشاوره	۱۳۸۴	۱۳۸۵	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸	رشد متوسط سالیانه طی سال‌های برنامه
شهرسازی و معماری	۳۰۹	۹۰۵	۱۳۲۱	۱۴۰۷	۱۵۰۱	۴۸/۵
راه و ترابری	۱۲۲	۲۸۸	۳۴۴	۳۳۰	۳۵۲	۳۰/۳
مهندسی آب	۲۸۱	۷۳۲	۸۱۹	۸۲۵	۸۶۱	۳۲/۳
کشاورزی	۱۱۳	۲۵۲	۴۵	۲۹۶	۳۱۶	۲۹/۳
انرژی	۳۱	۸۰	۱۱۰	۱۲۳	۱۳۱	۴۳/۴
پست و مخابرات	۱۰	۲۸	۳۵	۳۷	۳۹	۴۰/۵
نفت و گاز	۴۶	۱۲۱	۱۲۴	۱۹۸	۲۱۲	۴۶/۵
صنعت	۲۰	۹۲	۸۳	۱۱۶	۱۱۹	۵۶/۲
معدن	۱۵	۶۲	۱۹۱	۹۰	۹۶	۵۹/۱
آمار	۱۸	۱۳	۲۳	۸۲	۱۱۲	۵۷/۹
میراث فرهنگی	۱	۱۴	۷۰	۲۴	۲۶	۱۲۵/۸
خدمات مدیریت	۳۱	۷۷	۵۰	۸۰	۸۵	۲۸/۷
خدمات برنامه‌ریزی و اقتصاد	—	۴۹	۲۸۹	۵۲	۵۵	۳/۹
تخصص‌های مشترک	۳۱۳	۸۳۹	۱۰۲۵	۱۰۵۸	۱۱۲۸	۳۷/۸
مجموع	۱۳۱۰	۳۵۵۲	۴۵۳۱	۴۷۱۸	۵۰۳۳	۴۰/۰

مأخذ: برای سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۶ از گزارش اقتصادی و نظارتی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و برای سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ از سایت معاونت نظارت راهبردی <http://tec.mporg.ir>.

نمودار ۳. مقایسه تعداد مشاوران تشخیص صلاحیت شده کل کشور به تفکیک رشته در پایان سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۸

مأخذ: برای سال‌های ۱۳۸۴ الی ۱۳۸۶ از گزارش اقتصادی و نظارتی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور و برای سال‌های ۱۳۸۷ و ۱۳۸۸ از سایت معاونت نظارت راهبردی <http://tec.mporg.ir>

البته آمار ترکیب شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده برحسب خصوصی و دولتی و مختلط از سال ۱۳۸۴ منتشر نشده است، ولی براساس آمارهای برنامه سوم توسعه، بیشترین تعداد واحدهای خدمات مشاوره تشخیص صلاحیت شده از نوع خصوصی و کمترین تعداد از نوع مختلط بوده است. براساس مندرجات جدول ۴ در انتهای سال ۱۳۸۳، حدود ۹۷ درصد شرکت‌های مشاور تشخیص صلاحیت شده خصوصی و مابقی دولتی و مختلط بوده‌اند. در سال‌های ۱۳۷۹ تا ۱۳۸۳ بیشترین افزایش مربوط به شرکت‌های خصوصی با متوسط رشدی برابر با ۸/۴ درصد بوده است.

جدول ۴. تعداد انواع واحدهای خدمات مشاوره تشخیص صلاحیت شده طی سال‌های ۱۳۷۸-۱۳۸۳

نوع شرکت	۱۳۷۸	۱۳۷۹	۱۳۸۰	۱۳۸۱	۱۳۸۲	۱۳۸۳	رشد متوسط سالیانه طی سال‌های برنامه
خصوصی	۶۱۲	۵۸۲	۶۸۹	۷۷۵	۸۷۴	۹۱۴	۸/۴
دولتی	۴۰	۳۴	۳۵	۳۸	۴۰	۴۲	۵/۴
مختلط	۱۱	۱۱	۹	۹	۹	۹	-۴/۹
مجموع	۶۶۳	۶۲۷	۷۳۳	۸۲۲	۹۲۳	۹۶۵	۱۱/۴
سهم بخش خصوصی از کل	۹۲/۳	۹۲/۸	۹۴/۰	۹۴/۳	۹۴/۷	۹۴/۷	-
سهم بخش دولتی از کل	۶/۰	۵/۴	۴/۸	۴/۶	۴/۳	۴/۴	-
سهم بخش مختلط از کل	۱/۷	۱/۸	۱/۲	۱/۱	۱/۰	۰/۹	-

مأخذ: گزارش اقتصادی و نظارتی سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، سال‌های مختلف.

۲-۳. پیمانکاران

مطابق آیین‌نامه «طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران (مصوب سال ۱۳۸۱)»^۱ شرکت‌ها در ۱۰ رشته پیمانکاری تشخیص صلاحیت می‌شوند. رتبه‌بندی شرکت‌ها در هر رشته نیز در پنج پایه انجام می‌شود.

ترکیب تعداد شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده برحسب خصوصی و دولتی در جدول ۵ نشان می‌دهد که در پایان ۱۳۸۵، حدود ۸۷ درصد شرکت‌های پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده خصوصی و مابقی دولتی و عمومی بوده‌اند.

جدول ۵. تعداد انواع شرکت‌های پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده برحسب نوع

تا پایان سال‌های ۱۳۸۴ و ۱۳۸۵

پایان ۱۳۸۵		پایان ۱۳۸۴		نوع شرکت
درصد	تعداد شرکت	درصد	تعداد شرکت	
۸۶/۸	۱۰۳۳	۸۶/۴	۸۵۷	نوع اول (خصوصی)
۱۲/۱	۱۴۴	۱۲/۴	۱۲۳	نوع دوم (دولتی و عمومی)
۱/۱	۱۳	۱/۲	۱۲	نوع سوم (سایر)
۱۰۰	۱۱۹۰	۱۰۰	۹۹۲	مجموع

مأخذ: گزارش اقتصادی و نظارتی سال ۱۳۸۵ معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی. توضیح: این جدول فقط شامل آمار شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده توسط معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی می‌باشد و شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده توسط واحدهای استانی در این جدول ذکر نشده است.

جدول ۶، نشان‌دهنده آن است که در پایان سال ۱۳۸۸، تعداد کل شرکت‌های پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده در رشته‌های گوناگون پیمانکاری ۶۷۵۵۲ شرکت می‌باشد. مطابق این جدول در پایان سال ۱۳۸۸، در میان رشته‌های پیمانکاری به‌ترتیب، در رشته‌های ساختمان، آب، راه و ترابری، تأسیسات و تجهیزات و برق بیشترین ظرفیت‌سازی انجام شده است (نمودار ۴). طی این مدت سهم شرکت‌های پیمانکاری در رشته‌های راه و ترابری، برق، تأسیسات و تجهیزات روند افزایشی داشته است. در این میان شرکت‌های پیمانکاری در بخش مرمت و آثار باستانی، ارتباطات و کاوش‌های زمینی کمترین سهم را به‌خود اختصاص داده‌اند.

۱. تشخیص صلاحیت پیمانکاران، فرآیندی است که در آن توان مدیریتی، فنی و اجرایی پیمانکاران، طبق آیین‌نامه مربوط ارزیابی شده و گواهینامه صلاحیت پیمانکاری برای آنها صادر می‌گردد.

۲. از سال ۱۳۸۵ به بعد آمار مستند در این خصوص منتشر نشده است. البته تغییر ساختار و وظایف سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور در گردآوری و انتشار آمار تأثیر گذاشته است.

جدول ۶. تعداد شرکت‌های پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده برحسب رشته براساس آیین‌نامه مصوب سال ۱۳۸۱ طی سال‌های ۱۳۸۵ الی ۱۳۸۸*

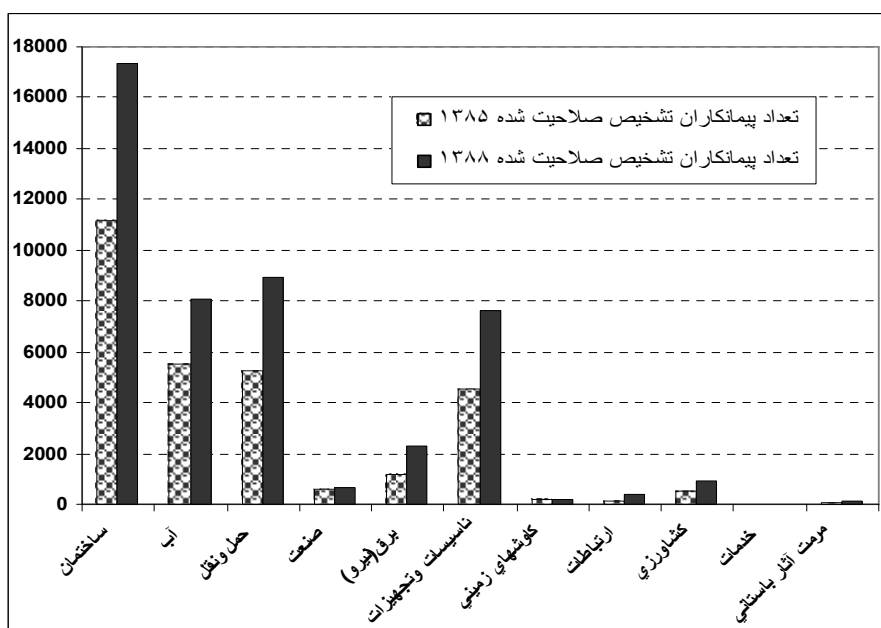
رشته	۱۳۸۵		۱۳۸۶		۱۳۸۷		۱۳۸۸		رشد ۱۳۸۸ نسبت به ۱۳۸۵
	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	تعداد	درصد	
ساختمان	۱۱۱۷۱	۳۸/۳	۱۲۴۵۵	۳۷/۵	۱۲۳۵۶	۳۷/۲	۱۷۳۶۶	۳۷/۳	۶۴/۳
آب	۵۵۱۸	۱۸/۹	۶۱۲۲	۱۸/۴	۵۹۴۸	۱۷/۹	۸۰۵۸	۱۷/۳	۶۸/۵
حمل و نقل	۵۲۵۴	۱۸/۰	۵۹۵۱	۱۷/۹	۶۲۲۸	۱۸/۸	۸۹۱۹	۱۹/۲	۵۸/۹
صنعت	۵۶۱	۱/۹	۶۱۵	۱/۹	۵۲۱	۱/۶	۶۸۸	۱/۵	۸۱/۵
برق (نیرو)	۱۱۹۷	۴/۱	۱۴۱۸	۴/۳	۱۵۷۱	۴/۷	۲۲۹۲	۴/۹	۵۲/۲
تأسیسات و تجهیزات	۴۵۱۲	۱۵/۵	۵۵۵۷	۱۶/۷	۵۴۳۰	۱۶/۴	۷۵۹۰	۱۶/۳	۵۹/۴
کاوش‌های زمینی	۱۶۶	۰/۶	۱۷۵	۰/۵	۱۶۰	۰/۵	۲۱۹	۰/۵	۷۵/۸
ارتباطات	۱۶۲	۰/۶	۲۰۴	۰/۶	۲۵۶	۰/۸	۳۸۷	۰/۸	۴۱/۹
کشاورزی	۵۲۶	۱/۸	۶۳۵	۱/۹	۶۴۴	۱/۹	۹۱۳	۲/۰	۵۷/۶
خدمات	۹	۰/۰		۰/۰		۰/۰	۹	۰/۰	-
مرمت آثار باستانی	۶۲	۰/۲	۶۲	۰/۲	۷۴	۰/۲	۱۱۱	۰/۲	۵۵/۹
مجموع	۲۹۱۳۸	۱۰۰	۳۳۱۹۴	۱۰۰	۳۳۱۸۸	۱۰۰	۴۶۵۵۲	۱۰۰	۶۲/۶

مأخذ: گزارش اقتصادی و نظارتی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور، سال‌های مختلف و سایت معاونت نظارت راهبردی <http://tec.mporg.ir>

* علت ارائه آمارها از سال ۱۳۸۵، وجود اطلاعات کلیه شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده در همه پایه‌ها می‌باشد. در آمار سال ۱۳۸۴ فقط پایه‌های ۱، ۲ و ۳ منظور شده در صورتی‌که در سال ۱۳۸۵ آمار کامل‌تر شده و تمام پایه‌ها منظور شده است.

نمودار ۴. مقایسه تعداد شرکت‌های پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده

برحسب رشته در سال ۱۳۸۵ و ۱۳۸۸

مأخذ: گزارش اقتصادی و نظارتی معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور، سال‌های مختلف و سایت معاونت نظارت راهبردی <http://tec.mporg.ir>

جدول ۷ میزان تغییرات شرکت‌های پیمانکاری تعیین صلاحیت شده طی سه سال اول برنامه چهارم توسعه را نشان می‌دهد. مطابق این جدول در سال ۱۳۸۷ تعداد شرکت‌های پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده نسبت به سال قبل اندکی کاهش یافته است.

جدول ۷. میزان تغییرات شرکت‌های پیمانکاری تعیین صلاحیت شده

طی سال‌های برنامه چهارم توسعه

سال	۱۳۸۶	۱۳۸۷	۱۳۸۸
ساختمان	۱۲۸۴	-۹۹	۵۰۱۰
آب	۶۰۴	-۱۷۴	۲۱۱۰
حمل و نقل	۶۹۷	۲۷۷	۲۶۹۱
صنعت	۵۴	-۹۴	۱۶۷
برق (نیرو)	۲۲۱	۱۵۳	۷۲۱
تأسیسات و تجهیزات	۱۰۴۵	-۱۲۷	۲۱۶۰
کاوش‌های زمینی	۹	-۱۵	۵۹
ارتباطات	۴۲	۵۲	۱۳۱
کشاورزی	۱۰۹	۹	۲۶۹
خدمات	-۹	۰	۹
مرمت آثار باستانی	۰	۱۲	۳۷
مجموع	۴۰۵۶	-۶	۱۳۳۶۴

مأخذ: همان.

جدول ۸، تعداد شرکت‌های پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده در پایه‌های مختلف را نشان می‌دهد. مطابق جدول مذکور طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۸ سهم شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده در پایه ۵ با یک روند افزایشی از ۸۳/۶ درصد در سال ۱۳۸۵ به ۸۷ درصد در سال ۱۳۸۸ افزایش یافته است. سهم شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده در پایه‌های ۱ و ۲ تنها حدود ۵ درصد می‌باشد. با توجه به اینکه تشخیص صلاحیت شرکت‌های با پایه‌های ۳، ۴ و ۵ در معاونت برنامه‌ریزی استان‌ها انجام می‌پذیرد، سهم بالای شرکت‌های پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده در پایه ۵ از مجموع شرکت‌های پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده، نشان‌دهنده شکل‌گیری تعداد زیادی شرکت پیمانکاری نوپا و جوان طی سال‌های اخیر در استان‌هاست (نمودار ۵). در افزایش تعداد شرکت‌های پیمانکاری در پایه‌های ۳، ۴ و ۵ احتمالاً پیگیری سیاست‌های تمرکززدایی (حداقل در این حوزه) مؤثر بوده است. از آنجا که افزایش شرکت‌های پیمانکاری در رتبه‌های ۱ و ۲ حاکی از بهبود توان، کیفیت انجام کار و بنابراین توانایی حضور در بازارهای بین‌المللی می‌باشد،

بنابراین به نظر می‌رسد در این زمینه توفیق چندانی حاصل نشده است. سهم شرکت‌های پیمانکاری دارای رتبه ۱ و ۲ تنها ۲/۸ درصد می‌باشد.

جدول ۸. تعداد شرکت‌های پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده در پایه‌های مختلف در سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۸

	۱۳۸۸*		۱۳۸۷		۱۳۸۶		۱۳۸۵		
	تعداد	سهم	تعداد	سهم	تعداد	سهم	تعداد	سهم	
پایه ۱	۶۱۷	۱/۳	۷۹۱	۲/۴	۷۶۸	۲/۳	۵۹۴	۲	پایه ۱
پایه ۲	۶۸۱	۱/۵	۹۰۶	۲/۷	۸۶۳	۲/۶	۸۲۹	۲/۸	پایه ۲
پایه ۳	۱۶۵۹	۳/۵	۱۱۱۹	۳/۴	۱۲۳۹	۳/۷	۸۴۴	۲/۹	پایه ۳
پایه ۴	۳۱۲۵	۶/۷	۲۳۷۲	۷/۱	۲۵۹۳	۷/۸	۲۴۳۷	۸/۴	پایه ۴
پایه ۵	۴۰۷۱۰	۸۷	۲۸۰۰۰	۸۴/۴	۲۷۷۳۱	۸۳/۵	۲۴۴۳۴	۸۳/۹	پایه ۵

مأخذ: همان.

* آمارهای سال ۱۳۸۸ مقدماتی است.

جدول ۹ ترکیب رتبه‌های پنج‌گانه در هریک از رشته‌های پیمانکاری را در دو سال ۱۳۸۵ و ۱۳۸۸ نشان می‌دهد. همان‌طور که از جدول مشخص است، این سهم در رشته‌های کشاورزی، خدمات و مرمت آثار باستانی در پایه‌های ۱ و ۲ برابر با صفر می‌باشد.

جدول ۹. مقایسه شرکت‌های تعیین صلاحیت شده در پایه‌های مختلف رشته‌های پیمانکاری

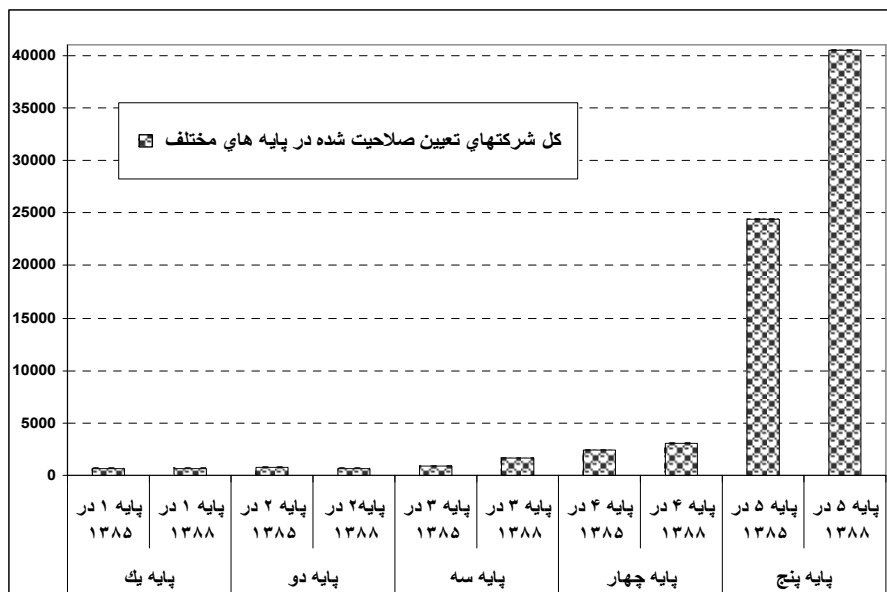
در دو مقطع زمانی ۱۳۸۵ و ۱۳۸۸

پایه	سال	ساختمان	آب	حمل و نقل	صنعت	برق (نیرو)	تأسیسات و تجهیزات	کاوش‌های زمینی	ارتباطات	کشاورزی	مرمت آثار باستانی
پایه ۱	۱۳۸۵	۱۵۸	۱۰۹	۱۴۹	۵۴	۲۰	۸۹	۹	۶	۰	۰
	۱۳۸۸	۱۷۰	۱۱۷	۱۴۱	۴۸	۲۰	۱۰۶	۹	۶	۰	۰
پایه ۲	۱۳۸۵	۲۸۰	۱۱۳	۱۴۳	۴۶	۵۰	۱۷۵	۴	۱۸	۰	۰
	۱۳۸۸	۲۴۲	۷۵	۱۱۵	۳۳	۳۵	۱۶۸	۲	۱۱	۰	۰
پایه ۳	۱۳۸۵	۲۷۹	۱۳۶	۱۳۸	۲۱	۳۲	۲۲۷	۴	۴	۱	۲
	۱۳۸۸	۶۲۱	۲۲۶	۳۰۶	۴۶	۷۹	۳۵۱	۷	۱۵	۶	۲
پایه ۴	۱۳۸۵	۱۰۳۹	۳۹۷	۳۸۴	۲۷	۱۰۳	۴۴۹	۱۲	۱۴	۱۱	۱
	۱۳۸۸	۱۳۲۰	۴۳۷	۵۳۳	۵۳	۱۰۳	۶۰۳	۱۷	۳۷	۲۲	۰
پایه ۵	۱۳۸۵	۹۴۱۵	۴۷۶۳	۴۴۴۰	۴۱۳	۹۹۲	۳۵۷۲	۱۳۷	۱۲۰	۵۱۴	۵۹
	۱۳۸۸	۱۵۰۱۳	۷۲۰۳	۷۸۲۴	۵۰۸	۲۰۵۵	۶۳۶۲	۱۸۴	۳۱۸	۸۸۵	۱۰۹

مأخذ: همان.

نمودار ۵. مقایسه شرکت‌های تعیین صلاحیت شده در پایه‌های مختلف
در دو مقطع زمانی ۱۳۸۵ و ۱۳۸۸

مأخذ: همان.

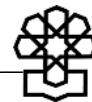
همان‌طور که از جدول ۱۰ مشخص می‌باشد در اغلب پایه‌های رشته‌های پیمانکاری تعداد شرکت‌های تعیین صلاحیت شده افزایش یافته است، ولی در رشته حمل‌ونقل و صنعت در پایه ۱ و در پایه ۲ همه رشته‌های پیمانکاری تعداد شرکت‌های تعیین صلاحیت شده کاهش یافته است.

جدول ۱۰. مقایسه تغییرات در پایه رشته‌های پیمانکاری در سال ۱۳۸۸ نسبت به سال ۱۳۸۵

مرمت آثار باستانی	کشاورزی	ارتباطات	کاوش‌های زمینی	تأسیسات و تجهیزات	برق (نیرو)	صنعت	حمل‌ونقل	آب	ساختمان	
-	-	۰/۰	۰/۰	۱۹/۱	۰/۰	-۱۱/۱	-۵/۴	۷/۳	۷/۶	پایه ۱
-	-	-۳۸/۹	-۵۰/۰	-۴/۰	-۳۰/۰	-۲۸/۳	-۱۹/۶	-۳۳/۶	-۱۳/۶	پایه ۲
۰/۰	۵۰۰/۰	۲۷۵/۰	۷۵/۰	۵۴/۶	۱۴۶/۹	۱۱۹/۰	۱۲۱/۷	۶۶/۲	۱۲۲/۶	پایه ۳
-	۱۰۰/۰	۱۶۴/۳	۴۱/۷	۳۴/۳	۰/۰	۹۶/۳	۳۸/۸	۱۰/۱	۲۷/۰	پایه ۴
۸۴/۷	۷۲/۲	۱۶۵/۰	۳۴/۳	۷۸/۱	۱۰۷/۲	۲۳/۰	۷۶/۲	۵۱/۲	۵۹/۵	پایه ۵

مأخذ: همان.

در مجموع از بررسی تعداد شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده (پیمانکاران و مشاوران) طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۸ می‌توان گفت، ظرفیت‌سازی‌ها رشد داشته است، اما به دلیل فقدان اطلاعات نمی‌توان قضاوتی در خصوص نحوه استفاده از این ظرفیت‌ها و ارجاع کار به این شرکت‌ها ارائه داد.

۴. بررسی کفایت ظرفیت شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده پیمانکاری^۱

شرکت‌های تعیین صلاحیت شده در حقیقت میزان ظرفیت‌سازی‌های انجام شده در کشور برای اجرای پروژه‌های عمرانی را نشان می‌دهد. در این قسمت از گزارش کفایت مجموع ظرفیت‌های ایجاد شده توسط پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده با نیازهای عمرانی کشور مورد بررسی قرار می‌گیرد.

برای تبیین ظرفیت انجام کار شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده پیمانکاری (ظرفیت انجام کار پیمانکاران) و تحولات آن نیاز به محاسبه ظرفیت ریالی ایجاد شده توسط این شرکت‌هاست. بدین منظور ماده (۲۰) آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران مصوب ۱۳/۴۸۰/۲۳۲۵۱ مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۱۱، مد نظر قرار گرفته است. ماده (۲۰) آیین‌نامه مذکور به شرایط اختصاصی مورد نیاز برای دریافت گواهی‌نامه پیمانکاری اشاره دارد. در دستورالعمل اجرایی ماده مذکور حداکثر مبلغ مناسب و ظرفیت در هر رشته پیمانکاری (به‌عنوان یکی از شرایط اختصاصی برای دریافت گواهی‌نامه پیمانکاری)، آورده شده است (جدول ۱۱).^۲ مطابق این جدول می‌توان گفت هر شرکت ساختمانی که در رتبه ۱ تشخیص صلاحیت شده باشد حداکثر ۲۸۰ میلیارد ریال می‌تواند پروژه بگیرد. این مبلغ برای شرکت ساختمانی دارای رتبه ۲ حدود ۱۷۵ میلیارد ریال است. مطابق این جدول شرکت‌های تعیین صلاحیت شده در رتبه ۱ رشته‌های حمل‌ونقل و صنعت حداکثر به میزان ۴۰۰ میلیارد ریال می‌توانند پروژه بگیرند که در میان رشته‌های تعیین صلاحیت شده بیشترین است. کمترین میزان مربوط به رشته‌های کشاورزی و مرمت آثار باستانی می‌باشد که حداکثر مبلغ ۱۲۰ میلیارد ریال می‌باشد.

جدول ۱۱. حداکثر مبلغ مناسب و ظرفیت در هر رشته پیمانکاری

(میلیون ریال)

ردیف	ساختمان	آب	حمل‌ونقل	صنعت	برق (نیرو)	تأسیسات و تجهیزات	کاوش‌های زمینی	ارتباطات	کشاورزی	مرمت آثار باستانی
۱	۲۸۰۰۰۰	۳۶۰۰۰۰	۴۰۰۰۰۰	۴۰۰۰۰۰	۲۸۰۰۰۰	۲۸۰۰۰۰	۱۶۰۰۰۰	۲۰۰۰۰۰	۱۲۰۰۰۰	۱۲۰۰۰
۲	۱۷۵۰۰۰	۲۲۵۰۰۰	۲۵۰۰۰۰	۲۵۰۰۰۰	۱۷۵۰۰۰	۱۷۵۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۲۵۰۰۰	۷۵۰۰۰۰	۷۵۰۰۰
۳	۷۰۰۰۰	۹۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۱۰۰۰۰۰	۷۰۰۰۰	۷۰۰۰۰	۴۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۳۰۰۰۰۰	۳۰۰۰۰
۴	۳۵۰۰۰	۴۵۰۰۰	۵۰۰۰۰	۵۰۰۰۰	۳۵۰۰۰	۳۵۰۰۰	۲۰۰۰۰	۲۵۰۰۰	۱۵۰۰۰۰	۱۵۰۰۰
۵	۱۰۵۰۰	۱۳۵۰۰	۱۵۰۰۰	۱۵۰۰۰	۱۰۵۰۰	۱۰۵۰۰	۶۰۰۰	۷۵۰۰	۲۱۵۰	۲۱۵۰

مأخذ: آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران با اعمال آخرین اصلاحات. اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۶. سایت معاونت نظارت راهبردی <http://tec.mporg.ir>

۱. به‌دلیل فقدان آمار و اطلاعات مناسب، بررسی و تحلیل ظرفیت ریالی شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده مشاوره‌ای ممکن نشد.
 ۲. در تبصره ماده (۲۰) آیین‌نامه تصریح شده که باید پارامترهای شرایط اختصاصی با توجه به آمار و اطلاعات سالیانه طی دستورالعملی ابلاغ گردد. این دستورالعمل از سال ۱۳۸۶ تغییر نکرده و اجرا می‌شود.

با توجه به اطلاعات جدول ۱۱ و عملکرد تعداد شرکت‌های تعیین صلاحیت شده برحسب رشته‌ها و پایه‌های پنج‌گانه در هر سال، می‌توان مجموع ظرفیت ریالی ایجاد شده در هر یک از رشته‌های پیمانکاری را در هر سال محاسبه کرد. جدول ۱۲ مجموع ظرفیت ریالی ایجاد شده در هر یک از رشته‌های پیمانکاری برحسب رتبه و کل رشته‌های پیمانکاری را نشان می‌دهد.

جدول ۱۲. تحولات ظرفیت ریالی پیمانکاران در هر رشته پیمانکاری طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۸

(میلیارد تومان)

۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	
۳۳۸۲۲/۷	۲۹۰۸۴/۳	۲۸۷۸۱/۰	۲۴۸۰۲/۹	ساختمان
۱۹۶۸۳/۹	۱۷۲۳۸/۷	۱۸۷۱۸/۳	۱۵۹۰۹/۴	آب
۲۶۰۴۸/۲	۲۳۲۶۳/۸	۲۳۰۵۷/۷	۱۹۴۹۷/۴	حمل و نقل
۴۲۳۶/۷	۴۵۹۷/۸	۵۱۴۵/۲	۴۲۷۴/۷	صنعت
۴۲۵۷/۰	۳۶۷۲/۶	۳۵۲۹/۹	۳۰۶۱/۵	برق (نیرو)
۱۷۱۹۶/۷	۱۵۵۹۸/۴	۱۴۶۷۳/۱	۱۲۴۶۷/۰	تأسیسات و تجهیزات
۳۳۷/۱	۳۳۲/۳	۳۷۰/۲	۳۰۶/۲	کاووش‌های زمینی
۶۶۵/۰	۶۲۲/۶	۵۵۸/۲	۴۹۰/۰	ارتباطات
۲۴۲/۴	۱۶۸/۹	۱۴۷/۴	۱۳۰/۱	کشاورزی
۲۹/۶	۲۰/۳	۲۴/۸	۲۰/۲	مرمت آثار باستانی
۱۰۶۵۱۹/۳	۹۴۵۹۹/۷	۹۵۰۰۵/۸	۸۰۹۵۹/۵	مجموع ظرفیت ایجاد شده ریالی (میلیارد تومان)
۲۱۹۲۵/۴	۲۴۴۵۷/۴	۱۸۴۴۳/۸	۱۵۶۵۵/۱	اعتبارات عمرانی (قانون بودجه - میلیارد تومان)
۲۱	۲۶	۱۹	۱۹	نسبت اعتبارات عمرانی به ظرفیت (درصد)
۶۱۵۸۷/۱	۵۶۷۰۸/۱	۴۲۸۶۶/۴	۳۲۳۹۰/۰	اعتبارات عمرانی شرکت‌ها، بانک‌ها و مؤسسات دولتی (میلیارد تومان)
۷۸/۴	۸۵/۸	۶۴/۵	۵۹/۳	نسبت اعتبارات عمرانی کل کشور به ظرفیت

مأخذ: اعتبارات عمرانی دولت و شرکت‌ها و ... از قانون بودجه هر سال کشور اخذ شده است.

جدول ۱۳. سهم هر یک از رشته‌های پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده در مجموع ظرفیت ایجاد شده ریالی طی سال‌های ۱۳۸۵-۱۳۸۸ (درصد)

۱۳۸۸	۱۳۸۷	۱۳۸۶	۱۳۸۵	
۳۱/۸	۳۰/۷	۳۰/۳	۳۰/۶	ساختمان
۱۸/۵	۱۸/۲	۱۹/۷	۱۹/۷	آب
۲۴/۵	۲۴/۶	۲۴/۳	۲۴/۱	حمل‌ونقل
۴/۰	۴/۹	۵/۴	۵/۳	صنعت
۴/۰	۳/۹	۳/۷	۳/۸	برق (نیرو)
۱۶/۱	۱۶/۵	۱۵/۴	۱۵/۴	تأسیسات و تجهیزات
۰/۳	۰/۴	۰/۴	۰/۴	کاوش‌های زمینی
۰/۶	۰/۷	۰/۶	۰/۶	ارتباطات
۰/۲	۰/۲	۰/۲	۰/۲	کشاورزی
۰/۰	۰/۰	۰/۰	۰/۰	مرمت آثار باستانی

مأخذ: همان.

مطابق جدول ۱۲ در سال ۱۳۸۵ مجموع ظرفیت ایجاد شده ریالی در پایه‌های پنج‌گانه رشته‌های پیمانکاری بالغ بر ۸۰۹۵۹ میلیارد تومان بوده است که این رقم با متوسط رشد سالیانه ۹/۶ درصد در سال به مبلغ ۱۰۶۵۱۹ میلیارد تومان در سال ۱۳۸۸ افزایش یافته است. در سال ۱۳۸۸ رشته‌های ساختمان، حمل‌ونقل، آب و تأسیسات و تجهیزات به ترتیب ۳۱/۸، ۲۴/۵، ۱۸/۵ و ۱۶/۱ درصد از کل ظرفیت ایجاد شده را به خود اختصاص داده‌اند. طی دوره ۱۳۸۵-۱۳۸۸ سهم رشته‌های ساختمان، حمل‌ونقل و تأسیسات و تجهیزات افزایش یافته و از سهم رشته‌های آب و صنعت کاسته شده است (جدول ۱۳).

در خصوص کفایت مجموع ظرفیت‌های ایجاد شده توسط پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده با نیازهای عمرانی کشور، این موضوع از زوایای مختلف قابل بررسی است. بدین منظور با مقایسه «ظرفیت ریالی ایجاد شده» و «بودجه عمرانی» می‌توان به این سؤال جواب داد که آیا ظرفیت ریالی ایجاد شده توسط پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده مناسب با نیاز اقتصاد کشور می‌باشد یا خیر.

اگر این موضوع برای بخش دولت (بدون در نظر گرفتن شرکت‌های دولتی) مورد بررسی قرار گیرد می‌توان گفت که با توجه به جدول ۱۲، «نسبت مجموع بودجه عمرانی کشور به مجموع ظرفیت ریالی ایجاد شده» در بخش پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده در سال ۱۳۸۵ برابر ۱۹ درصد بوده که در سال ۱۳۸۸ با افزایش ۲ درصدی به ۲۱ درصد افزایش یافته است، بنابراین از آنجا که مطابق ماده (۲) آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران، تشخیص صلاحیت پیمانکاران

و اعطای گواهینامه برای کار در طرح‌ها و پروژه‌هایی انجام می‌گیرد که تمام یا بخشی از منابع مالی آنها از بودجه عمومی دولت تأمین شده یا طرح‌هایی که تأمین مالی و اجرای آنها در داخل یا خارج کشور نیاز به تضمین یا تسهیلات دولتی داشته باشد، لذا این‌گونه می‌توان نتیجه گرفت در مجموع ظرفیت‌سازی مناسب بوده است. البته ظرفیت‌سازی در پایه‌های ۱ و ۲ نسبتاً پایین می‌باشد. به عبارت دیگر بودجه عمرانی کشور یک‌پنجم مجموع ظرفیت‌های ایجاد شده توسط پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده می‌باشد و می‌تواند در پذیرش اعتبارات عمرانی دولت از سوی پیمانکاران یک رقابت نسبی شکل بگیرد و دولت در انتخاب پیمانکاران در تنگنا نیست.

اما باید توجه داشت در ضوابط و مقررات قانون برگزاری مناقصات^۱ و آیین‌نامه‌های آن، تصریح شده که شرکت‌ها، بانک‌ها، مؤسسات دولتی و نهادهای عمومی غیردولتی، مؤسسات عمومی، بنیادها و نهادهای انقلاب اسلامی نیز باید برای برگزاری مناقصات و واگذاری پروژه‌های عمرانی از شرکت‌های متقاضی شرکت در مناقصه، گواهینامه صلاحیت (گواهینامه تشخیص صلاحیت شده مطابق با آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران توسط معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور) را بخواهند و این گواهینامه مبنای تهیه «فهرست بلند» باشد. به عبارت دیگر مطابق قانون مناقصات شرکت‌ها، بانک‌ها و مؤسسات دولتی و عمومی نیز ملزمند که پروژه‌های عمرانی خود را به شرکت‌های پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده و دارای گواهینامه واگذار کنند که این موضوع فراتر از ماده (۲) آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران است. براساس این اگر در محاسبه شاخص «نسبت اعتبارات عمرانی به ظرفیت» اعتبارات عمرانی شرکت‌ها، بانک‌ها و مؤسسات دولتی نیز در نظر گرفته شود، این شاخص (نسبت اعتبارات عمرانی کل کشور به ظرفیت ریالی شرکت‌های تشخیص صلاحیت) افزایش یافته و به ۵۹/۳ درصد در سال ۱۳۸۵، به ۶۴/۵ درصد در سال ۱۳۸۶، به ۸۵/۸ درصد در سال ۱۳۸۷ و بالاخره ۷۸/۴ درصد در سال ۱۳۸۸ بالغ می‌شود. علاوه بر این اگر اعتبارات بخش عمومی مانند شهرداری‌ها^۲ و ... نیز در نظر گرفته شود این نسبت بالاتر می‌رود.

بنابراین به نظر می‌رسد ظرفیت ریالی ایجاد شده توسط پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده، پاسخگوی اجرای پروژه‌های عمرانی (کل) نیست و رقابت‌پذیری لازم برای بالا رفتن کیفیت اجرای پروژه‌ها، پایین آمدن قیمت تمام شده اجرای پروژه و ورود به بازارهای بین‌المللی را ایجاد نخواهد کرد، بنابراین کم بودن قدرت انتخاب کارفرمایان در انتخاب شرکت پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده برای انجام پروژه از دلایل کیفیت پایین انجام پروژه‌های

۱. قانون برگزاری مناقصات، مصوب ۱۳۸۳/۱۸/۲۶ (شماره مصوبه ۶۷۴۹۰).

۲. در بودجه مصوب شهرداری تهران، میزان اعتبارات عمرانی برای سال ۱۳۸۹ حدود ۶۰۵۰ میلیارد تومان پیش‌بینی شده است.

عمرانی کشور و تأخیر در انجام پروژه‌ها و بنابراین استهلاک بالای سرمایه‌ها و بهره‌وری پایین سرمایه در کشور می‌باشد.

۵. نحوه ارجاع کار و اجرای پروژه‌های عمرانی

اجرای پروژه‌های عمرانی روش‌های مختلفی دارد. به‌طور کلی سه روش امانی، پیمانی و امانی - پیمانی شیوه‌های تصدی اجرای پروژه‌ها می‌باشد.

اگر انجام عملیات اجرایی طرح‌ها توسط عوامل دستگاه اجرایی انجام شود طریقه اجرا امانی خواهد بود. در ایران هرساله بخش قابل توجهی از عملیات اجرایی طرح‌ها توسط عوامل دستگاه اجرایی انجام می‌شود. طبعاً اجرای امانی پروژه‌ها از یک‌سو دستگاه اجرایی را از پرداختن به وظایف حاکمیتی باز می‌دارد و از سوی دیگر موجب ایجاد محدودیت در مشارکت بخش‌های خصوصی و تعاونی در امور عمومی و خدمات اجتماعی می‌شود. طی دو برنامه سوم و چهارم توسعه، به‌منظور ارتقای کارایی و افزایش بهره‌وری منابع مادی و انسانی و کارآمد کردن دولت در عرصه سیاستگذاری و توسعه و توانمندی بخش‌های خصوصی و تعاونی واگذاری بخشی از فعالیت‌های دولت که با حاکمیت دولت منافاتی نداشته باشد، تأکید شده است.

در راستای اهداف فوق، اجرای پیمانی طرح‌های عمرانی مورد تأکید برنامه‌ها بوده است. مطابق جدول زیر در طول برنامه سوم توسعه ۵۷/۷ درصد از پروژه‌های عمرانی با اعتبار ۷۲/۴ درصد از کل اعتبار به روش پیمانی انجام شده است. مقایسه درصد پروژه‌های امانی با درصد مشابه در طول برنامه دوم توسعه که ۲۲/۶ درصد بوده، روند کاهشی پروژه‌های امانی را نشان می‌دهد. از سال ۱۳۸۵، اجرای پروژه‌ها به روش پیمانی روند کاهشی داشته و تعداد آن از ۶۶/۳ درصد با اعتبار ۷۵/۹ درصد به ۶۲/۳ درصد با اعتبار ۶۹/۹ درصد در سال ۱۳۸۶ کاهش یافته است. با توجه به اینکه درصد اجرای پروژه به روش امانی به‌لحاظ تعداد و هم به‌لحاظ اعتبار افزایش یافته (نمودارهای ۶ و ۷)، بنابراین می‌توان گفت که انجام عملیات اجرایی طرح‌ها توسط دستگاه‌های اجرایی از سال ۱۳۸۵ افزایش یافته است که این برخلاف اهداف برنامه چهارم توسعه به‌ویژه سیاست‌های کلی اصل چهارم قانون اساسی می‌باشد.

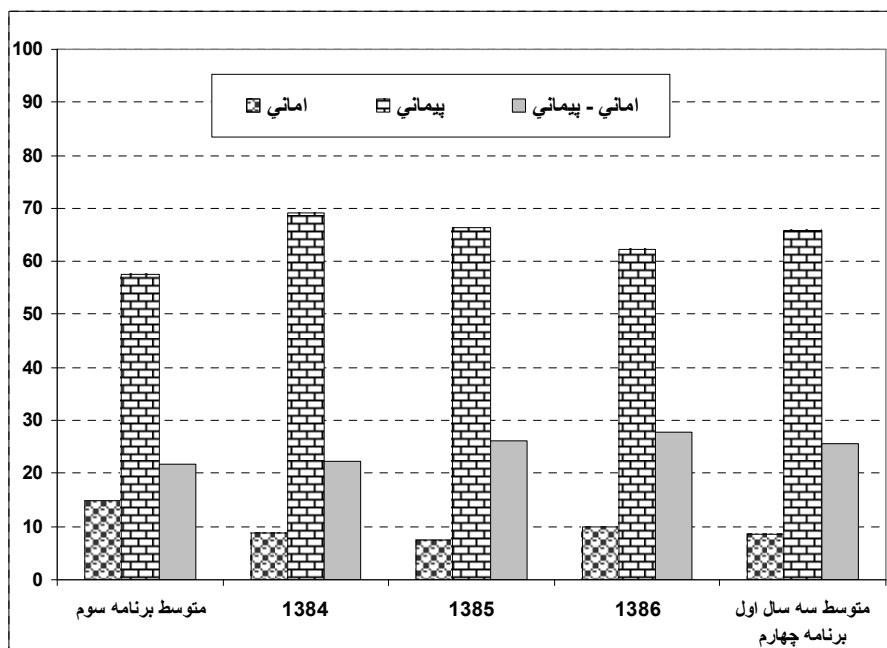
جدول ۱۴. نحوه اجرای پروژه‌های عمرانی طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۶ (درصد)

امانی - پیمانی		پیمانی		امانی		
اعتبار	تعداد	اعتبار	تعداد	اعتبار	تعداد	
۳۵/۲	۳۰/۳	۵۹/۲	۴۵/۹	۵/۶	۲۳/۸	۱۳۷۹
۲۱/۲	۲۱/۸	۷۰/۷	۶۱/۱	۸/۱	۱۷/۱	۱۳۸۰
۱۸/۲	۲۴/۹	۷۷/۱	۵۸/۵	۴/۷	۱۶/۶	۱۳۸۱
۱۷/۶	۲۹/۳	۷۶/۴	۵۹/۳	۶	۱۱/۴	۱۳۸۲
۱۶/۱	۳/۳	۷۸/۸	۶۳/۹	۵/۱	۵/۸	۱۳۸۳
۲۱/۷	۲۱/۹	۷۲/۴	۵۷/۷	۵/۹	۱۴/۹	متوسط برنامه سوم
۱۶/۳	۲۲/۲	۷۸/۵	۶۹/۱	۵/۳	۸/۸	۱۳۸۴
۲۱/۸	۲۶/۳	۷۵/۹	۶۶/۳	۲/۳	۷/۴	۱۳۸۵
۲۵/۵	۲۷/۹	۶۹/۹	۶۲/۳	۴/۶	۹/۸	۱۳۸۶
۲۱/۲	۲۵/۵	۷۴/۸	۶۵/۹	۴/۰	۸/۶	متوسط سه سال اول برنامه چهارم

مأخذ: جلد اول گزارش نظارتی پروژه‌های عمرانی، سال‌های مختلف.

نمودار ۶. مقایسه نحوه اجرای پروژه‌های عمرانی از نظر تعداد طی سال‌های برنامه سوم و

سه سال اول برنامه چهارم توسعه (درصد)

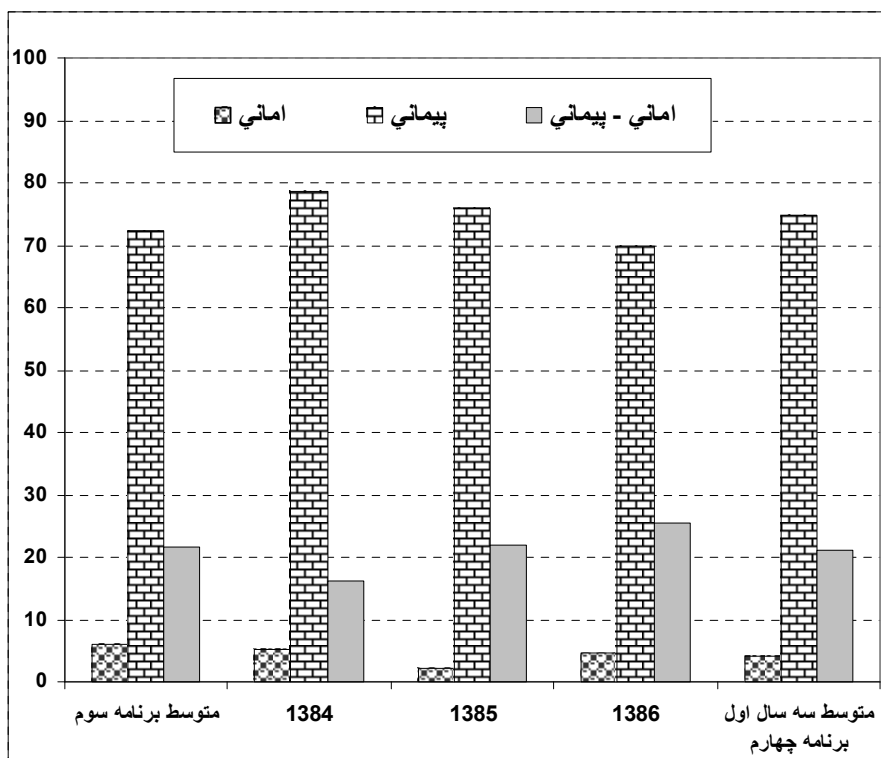

مأخذ: جلد اول گزارش نظارتی پروژه‌های عمرانی، سال‌های مختلف.

نمودار ۷. مقایسه نحوه اجرای پروژه‌های عمرانی از نظر اعتبار طی سال‌های برنامه سوم و

سه سال اول برنامه چهارم توسعه (درصد)

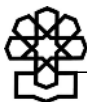
مأخذ: همان.

محاسبه نسبت اجرای پروژه عمرانی امانی به پیمانی نیز نشان می‌دهد که این شاخص در برنامه سوم توسعه روندی کاهشی داشته و در سه سال اول برنامه چهارم روند افزایشی به خود گرفته و از ۱۲/۷ درصد در سال ۱۳۸۴ به ۱۵/۷ درصد در سال ۱۳۸۶ افزایش یافته است (جدول ۱۵).

جدول ۱۵. درصد اجرای پروژه عمرانی امانی به پیمانی طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۶ (درصد)

درصد اعتبار پروژه عمرانی امانی به پیمانی	درصد اجرای پروژه عمرانی امانی به پیمانی	
۱۱/۵	۲۸/۰	۱۳۸۰
۶/۱	۲۸/۳	۱۳۸۱
۷/۹	۱۹/۲	۱۳۸۲
۶/۴	۹/۱	۱۳۸۳
۶/۷	۱۲/۷	۱۳۸۴
-	-	۱۳۸۵
۶/۵	۱۵/۷	۱۳۸۶

مأخذ: همان.

ایجاد فضای رقابت سالم اقتصادی بین شرکت‌های مایل به اجرای طرح‌ها و پروژه‌ها از سیاست‌های مورد تأکید قانون برنامه سوم و چهارم توسعه بوده است. در این راستا واگذاری طرح‌ها از طریق برگزاری مناقصه و کاهش ترک تشریفات مناقصه از سیاست‌های مالی مورد تأکید درخصوص هزینه‌های عمرانی بوده است.

بررسی نحوه ارجاع کار و واگذاری پروژه‌های پیمانی نشان می‌دهد که طی سال‌های اجرای برنامه چهارم توسعه، درصد ارجاع کار پروژه‌های پیمانی از طریق مناقصه روند افزایشی داشته است (نمودارهای ۸ و ۹). البته اجرای قانون برگزاری مناقصات از سال ۱۳۸۳ و ثبت آمار و اطلاعات در روند افزایشی مذکور مؤثر بوده است. در برنامه سوم توسعه به‌طور متوسط ۳۶/۵ درصد پروژه‌ها با اعتبار ۴۷/۹ درصد به‌صورت مناقصه انجام شده است. طی این مدت ۱۶/۹ درصد طرح‌های ملی با اعتبار ۱۵/۷ درصد از کل اعتبارات از طریق ترک تشریفات مناقصه به پیمانکاران واگذار شده است. براساس نتایج حاصل از بازبینی‌های نظارتی به‌طور متوسط در سه سال اول از اجرای برنامه چهارم توسعه ۵۴/۸ درصد از با پروژه‌های پیمانی با اعتبار ۶۶/۲ درصد از کل پروژه‌ها از طریق مناقصه عمومی، ۱۵ درصد با اعتبار ۱۰ درصد از کل پروژه‌ها، از طریق مناقصه محدود و ۱۰ درصد بقیه با اعتبار ۱۲/۹ درصد از طریق ترک تشریفات مناقصه یا واگذاری به اجرا گذاشته شده است.

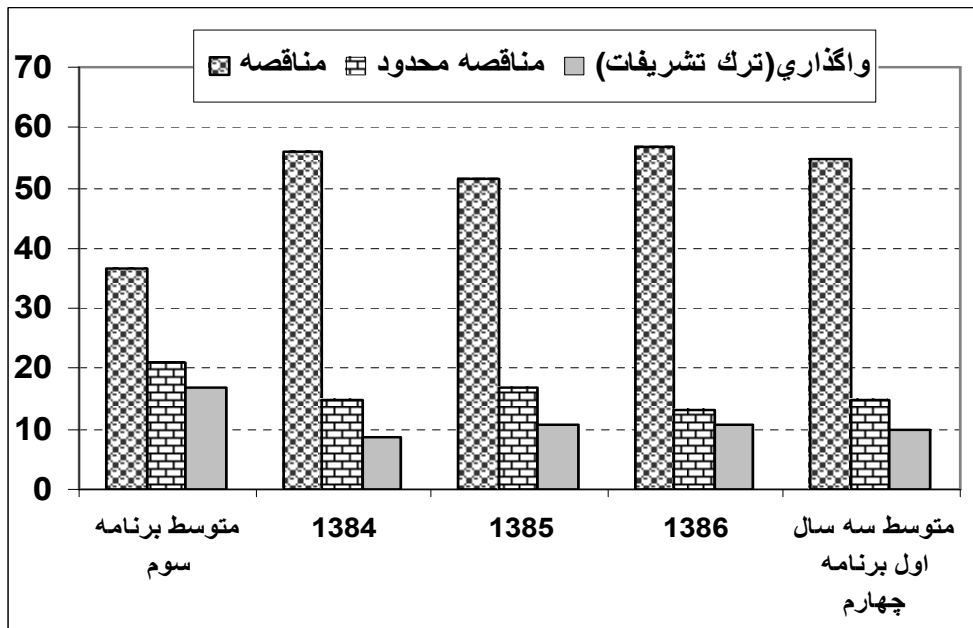
جدول ۱۶. تعداد و میزان اعتبار پروژه‌های عمرانی برحسب نحوه ارجاع کار طی سال‌های ۱۳۷۹-۱۳۸۶ (درصد)

واگذاری (ترک تشریفات)		مناقصه محدود		مناقصه		
اعتبار	تعداد	اعتبار	تعداد	اعتبار	تعداد	
۱۹/۹	۱۸/۶	۲۵/۵	۲۰/۳	۳۶/۹	۲۹/۹	۱۳۷۹
۱۶/۳	۱۶	۲۱/۶	۱۷/۷	۵۵/۸	۳۲/۵	۱۳۸۰
۱۷/۴	۱۸/۱	۲۰/۲	۲۲/۲	۴۹/۶	۳۴/۵	۱۳۸۱
-	۱۸/۳	-	۲۲/۹	-	۳۸/۹	۱۳۸۲
۹	۱۳/۷	۲۴	۲۱/۷	۴۹/۴	۴۶/۸	۱۳۸۳
۱۵/۷	۱۶/۹	۲۲/۸	۲۱/۰	۴۷/۹	۳۶/۵	متوسط برنامه سوم
۷/۳	۸/۶	۱۴/۱	۱۵	۶۷/۲	۵۵/۹	۱۳۸۴
۲۳/۶	۱۰/۷	۹/۸	۱۶/۹	۵۷/۴	۵۱/۶	۱۳۸۵
۷/۷	۱۰/۸	۶/۱	۱۳	۷۴	۵۷	۱۳۸۶
۱۲/۹	۱۰/۰	۱۰/۰	۱۵/۰	۶۶/۲	۵۴/۸	متوسط سه سال اول برنامه چهارم

مأخذ: همان.

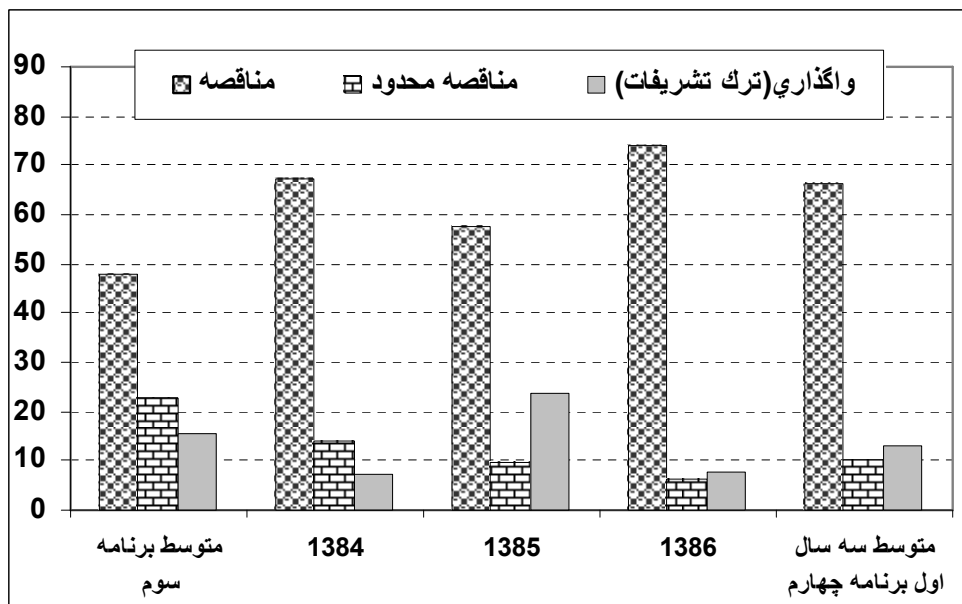

نمودار ۸. مقایسه تعداد پروژه‌های عمرانی برحسب نحوه ارجاع کار طی سال‌های برنامه سوم و سه سال اول برنامه چهارم (درصد)

مأخذ: همان.

نمودار ۹. مقایسه اعتبار پروژه‌های عمرانی برحسب نحوه ارجاع کار طی سال‌های برنامه سوم و سه سال اول برنامه چهارم (درصد)

جمع‌بندی و برخی پیشنهادات

همواره طولانی شدن مدت اجرای طرح‌های عمرانی و کیفیت نامناسب اجرای آن مورد انتقاد کارشناسان اقتصادی کشور بوده است. در این زمینه دلایل مختلفی ارائه شده که اهم آن عدم تناسب حجم کارهای در دست اجرا با ظرفیت‌های اجرایی دستگاه‌های اجرایی، پایین بودن کیفیت نظارت مشاوران ناظر، ضعف تخصص پیمانکاران، عدم رعایت استانداردها و محدود بودن ظرفیت انجام کار توسط شرکت‌های دارای گواهینامه و تشخیص صلاحیت شده بوده است.

در این گزارش، کفایت مجموع ظرفیت‌های ایجاد شده توسط پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده با نیازهای عمرانی کشور مورد بررسی قرار گرفت. علاوه بر این، به نحوه ارجاع و انجام کار پروژه‌های عمرانی کشور طی سال‌های اخیر پرداخته شد. به‌طور کلی از بررسی‌های انجام شده در گزارش می‌توان گفت که:

۱. تعداد انواع شرکت‌های مشاور تشخیص صلاحیت شده طی سال‌های اخیر رشد قابل توجهی داشته است که نشان‌دهنده افزایش ظرفیت و توان کاری خدمات مشاوره می‌باشد.

۲. طی سال‌های اخیر تعداد شرکت‌های پیمانکاری تشخیص صلاحیت شده و دارای گواهینامه انجام کار، در اکثر رشته‌های پیمانکاری رشد کرده‌اند که نشان‌دهنده افزایش توان و ظرفیت کاری در تمامی رشته‌های پیمانکاری است. البته به دلیل در دسترس نبودن آمار و اطلاعات و ترکیب کارسپاری به رتبه‌های مختلف نمی‌توان درخصوص استفاده مناسب و بهینه از این توان و ظرفیت کاری اظهار نظر کرد.

۳. ارزیابی کفایت ظرفیت ایجاد شده توسط شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده با استفاده از شاخص نسبت مجموع بودجه عمرانی کشور به مجموع ظرفیت ریالی ایجاد شده در بخش پیمانکاری نشان می‌دهند که این شاخص حدود ۲۰ درصد است. از آنجا که تشخیص صلاحیت پیمانکاران و اعطای گواهینامه برای کار در طرح‌ها و پروژه‌هایی انجام می‌گیرد که تمام یا بخشی از منابع مالی آنها از بودجه عمومی دولت تأمین شده یا طرح‌هایی که تأمین مالی و اجرای آنها در داخل یا خارج کشور نیاز به تضمین یا تسهیلات دولتی دارد، لذا این‌گونه می‌توان نتیجه گرفت که در بخش‌های پیمانکاری در گروه‌های تخصصی و رشته‌های گوناگون در مجموع ظرفیت‌سازی مناسبی صورت گرفته است. البته با توجه به اینکه مطابق قانون برگزاری مناقصات شرکت‌ها، بانک‌ها و مؤسسات دولتی و عمومی نیز ملزم به واگذاری پروژه‌های عمرانی به پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده هستند، لذا با در نظر گرفتن پروژه‌های عمرانی شرکت‌های دولتی و بانک‌ها و مؤسسات دولتی و همچنین شهرداری‌ها نیاز به افزایش ظرفیت‌های اجرایی همچنان

باقی است. بنابراین به نظر می‌رسد ظرفیت ریالی ایجاد شده توسط پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده، پاسخگوی اجرای پروژه‌های عمرانی (کل کشور) نیست و رقابت‌پذیری لازم برای بالارفتن کیفیت اجرای پروژه‌ها، پایین آمدن قیمت تمام شده اجرای پروژه و ورود به بازارهای بین‌المللی را ایجاد نخواهد کرد.

۴. اجرای پیمانی طرح‌های عمرانی، مورد تأکید برنامه‌های توسعه بوده است. در طول برنامه سوم توسعه ۵۷/۷ درصد از پروژه‌های عمرانی با اعتبار ۷۲/۴ درصد از کل اعتبار به روش پیمانی انجام شده است. مقایسه این نسبت‌ها با درصد مشابه در طول برنامه دوم توسعه که ۲۲/۶ درصد بوده، روند کاهشی پروژه‌های امانی را نشان می‌دهد. با این حال از سال ۱۳۸۵، اجرای پروژه‌ها به روش پیمانی روند کاهشی به خود گرفته است. با توجه به اینکه درصد اجرای پروژه به روش امانی هم به لحاظ تعداد و هم به لحاظ اعتبار افزایش یافته، بنابراین می‌توان گفت که انجام عملیات اجرایی طرح‌ها توسط دستگاه‌های اجرایی از سال ۱۳۸۵ افزایش یافته است که این برخلاف اهداف برنامه چهارم توسعه قانون برگزاری مناقصات و سیاست‌های کلی اصل چهارم و چهارم قانون اساسی می‌باشد.

البته با توجه به تصویب قانون برگزاری مناقصات در سال ۱۳۸۳ ارجاع کار پروژه‌های پیمانی از طریق مناقصه روند افزایشی داشته است.

باید توجه داشت استقرار فضایی اقتصادی که در آن رشد اقتصادی پایدار رخ داده و افزایش درآمد سرانه و رفاه آحاد مردم را به دنبال داشته باشد در گرو توجه به اقتصاد بهره‌ورمحور است. با افزایش بهره‌وری در فرآیند تولید می‌توان الگوی استفاده از منابع تولید را بهینه کرد. در این میان افزایش قدرت انتخاب کارفرمایان در واگذاری امور مشاوره و پیمانکاری به شرکت‌های صلاحیتدار و ایجاد فضای رقابتی بین شرکت‌های دارای گواهینامه برای اجرای پروژه‌های عمرانی می‌تواند به تخصیص بهینه منابع کمک کرده و زمینه دستیابی به اقتصاد بهره‌ورمحور را فراهم نماید. راهکارهای ذیل می‌تواند در این راستا باشد:

- توجه به ایجاد شرکت‌های پیمانکار توانا در سطح ملی و بین‌المللی با هدف بالا بردن استاندارد انجام کار، اجرایی شدن اهداف عمرانی برنامه پنجم توسعه و مشارکت در اجرای طرح در خارج از کشور. یکی از جهت‌گیری‌ها در این بخش می‌تواند سیاستگذاری به منظور ارتقای تعداد شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده در پایه‌های ۱ و ۲ در رشته‌های مختلف پیمانکاری باشد.

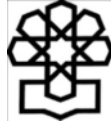
- افزایش کارهای قابل ارجاع به شرکت‌های مشاوران و پیمانکاران تشخیص صلاحیت شده بخش خصوصی و تقویت هرچه بیشتر این شرکت‌ها از طریق مناقصه‌های عمومی و محدود و تقلیل ترک تشریفات مناقصات.

- ایجاد فضای رقابت‌پذیری اقتصادی و شکستن انحصارات در ارتباط با انجام امور مشاوره و پیمانکاری از طریق افزایش شرکت‌های تشخیص صلاحیت شده.
- شفاف‌سازی فرآیندهای ارجاع کار به مشاوران و پیمانکاران شرکت‌کننده در مناقصات دولتی و برگزاری مناقصات با رویکرد برقراری نظام رقابتی پویا، سالم و شفاف و نظام اطلاع‌رسانی مناسب.
- برقراری سازوکار ارتقای توانمندی‌ها و سطح دانش و دانایی‌محوری در شرکت‌های مشاور و پیمانکار تشخیص صلاحیت شده با هدف افزایش کیفیت اجرای پروژه‌ها.
- تسهیل، توسعه و تشویق صادرات خدمات فنی و مهندسی و حضور شرکت‌های مهندسی ایرانی نیصلاح در بازارهای داخلی و خارجی.
- اجرای کامل بندهای «الف»، «ب» و «ج» سیاست‌های کلی اصل چهل‌وچهارم قانون اساسی به‌منظور افزایش رقابت‌پذیری.

منابع و مآخذ

۱. امینی، علیرضا. بررسی نقش ارتقای بهره‌وری عوامل تولید در اصلاح الگوی مصرف منابع، همایش بررسی الزامات، سیاست‌ها و راهکارهای اصلاح الگوی مصرف، مؤسسه مطالعات و پژوهش‌های بازرگانی.
۲. معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور. گزارش اقتصادی و نظارتی سال‌های مختلف.
۳. معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور. گزارش نظارتی پروژه‌های عمرانی، سال‌های مختلف.
۴. مرکز تحقیقات اقتصاد ایران و سازمان برنامه و بودجه. مجموعه مقالات و سخنرانی‌های همایش پنجاه سال برنامه‌ریزی توسعه در ایران، ۱۳۷۸.
۵. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، سند چشم‌انداز جمهوری اسلامی ایران در افق سال ۱۴۰۴ هجری شمسی و سیاست‌های کلی برنامه چهارم توسعه اقتصادی، اجتماعی و فرهنگی جمهوری اسلامی ایران، ۱۳۸۲.
۶. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، قانون برنامه چهارم توسعه، ۱۳۸۳.
۷. سازمان مدیریت و برنامه‌ریزی کشور، قوانین بودجه سنواتی، سال‌های مختلف.
۸. معاونت برنامه‌ریزی و نظارت راهبردی رئیس‌جمهور. آیین‌نامه طبقه‌بندی و تشخیص صلاحیت پیمانکاران (مصوبه شماره ۴۸۰۱۳/ت/۲۳۲۵۱-ه در مورخ ۱۳۸۱/۱۲/۱۱ هیئت وزیران) با اعمال آخرین اصلاحات، اردیبهشت‌ماه ۱۳۸۶.
۹. سایت معاونت نظارت راهبردی <http://tec.mporg.ir>

شناسنامه گزارش

شماره مسلسل: ۱۰۵۱۲

عنوان گزارش: ارزیابی ظرفیت و توان پیمانکاری در نظام فنی - اجرایی

نام دفتر: مطالعات برنامه و بودجه (گروه بودجه)

تهیه و تدوین کنندگان: علی پناهی، عاطفه جلالی موسوی

مدیر مطالعه: علی پناهی

همکاران: رضا زمانی، شهرام حلاج

ناظر علمی: محمد قاسمی

متقاضی: کمیسیون برنامه و بودجه و محاسبات

ویراستار تخصصی: —

ویراستار ادبی: —

واژه‌های کلیدی: —

تاریخ انتشار: ۱۳۸۹/۸/۳۰